

ZAPISNIK

sa 35. sjednice Odbora za ljudska prava i slobode Skupštine Crne Gore,
održane 17. maja 2023. godine

Sjednica je počela u 11 sati i 20 minuta.

Sjednici je predsjedavao Jovan Jole Vučurović, predsjednik Odbora.

Sjednici su prisustvovali sledeći članovi/ce Odbora: Jelena Božović, dr Vladimir Dobričanin, dr Albin Čeman, dr Srđan Pavićević, Miodrag Lekić i Janko Milatović.

Sjednici nijesu prisustvovali članovi/ce Odbora: Amer Smailović, dr Halil Duković, Ivan Mitrović, Mevludin Nuhodžić, Vesna Pavićević i Genci Nimanbegu.

Sjednicu nijesu pratili predstavnici medija.

***

S obzirom da je od slanja Saziva za 35. sjednicu Odbora do dana njenog održavanja realizovan određen broj aktivnosti, u cilju ažuriranja dosadašnjeg rada Odbora, predsjednik Odbora je predložio da se dnevni red predložen u Sazivu za ovu sjednicu dopuni:

- usvajanjem Zapisnika sa 36. sjednice Odbora, održane 5. maja 2023. godine i
- Izvještajem sa sjednice Radne grupe Savjeta Ujedinjenih nacija za ljudska prava na kojoj je predstavljen Nacionalni izvještaj o stanju ljudskih prava u Crnoj Gori, održane u Ženevi od 8. do 10. maja 2023. godine,
sa čime su se saglasili članovi Odbora.

Za sjednicu je utvrđen sledeći

DNEVNI RED:

- Usvajanje Zapisnika sa:

- 34. sjednice Odbora, održane 12. aprila 2023. godine i
- 36. sjednice Odbora, održane 5. maja 2023. godine

- 1. IZVJEŠTAJ SA PREDLOGOM ZAKLJUČAKA SA KONTROLNOG SASLUŠANJA MINISTRA LJUDSKIH I MANJINSKIH PRAVA FATMIRA GJEKE NA TEMU „REALIZACIJA STRATEGIJE ZA ZAŠTITU LICA SA INVALIDITETOM OD DISKRIMINACIJE I PROMOCIJU JEDNAKOSTI 2017-2021. I PREPORUKA SADRŽANIH U ANALIZI USKLAĐENOSTI ZAKONODAVSTVA U CRNOJ GORI SA ZAKONOM O ZABRANI DISKRIMINACIJE LICA SA INVALIDITETOM I KONVENCIJOM UN O PRAVIMA LICA SA INVALIDITETOM, SA POSEBNIM AKCENTOM NA PRAĆENJE REALIZACIJE ZAKLJUČKA SKUPŠTINE CRNE GORE, DONESENOG POVODOM USVAJANJA ZAKONA O ZABRANI DISKRIMINACIJE LICA SA INVALIDITETOM, OBJAVLJENOG U “SLUŽBENOM LISTU CRNE GORE”, BROJ 35/15“ , ODRŽANOG 12. APRILA 2023. GODINE (ČLAN 77 ST. 1 I 2 POSLOVNIKA SKUPŠTINE CRNE GORE);**
- 2. IZVJEŠTAJ SA SJEDNICE RADNE GRUPE SAVJETA UJEDINJENIH NACIJA ZA LJUDSKA PRAVA NA KOJOJ JE PREDSTAVLJEN NACIONALNI IZVJEŠTAJ O STANJU LJUDSKIH PRAVA U CRNOJ GORI, ODRŽANE U ŽENEVI OD 8. DO 10. MAJA 2023. GODINE.**

***

Zapisnik sa 34. sjednice Odbora, održane 12. aprila 2023. godine i Zapisnik sa 36. sjednice Odbora, održane 5. maja 2023. godine usvojeni su jednoglasno, bez primjedbi.

***

PRVA TAČKA- IZVJEŠTAJ SA PREDLOGOM ZAKLJUČAKA SA KONTROLNOG SASLUŠANJA MINISTRA LJUDSKIH I MANJINSKIH PRAVA FATMIRA GJEKE NA TEMU „REALIZACIJA STRATEGIJE ZA ZAŠTITU LICA SA INVALIDITETOM OD DISKRIMINACIJE I PROMOCIJU JEDNAKOSTI 2017-2021. I PREPORUKA SADRŽANIH U ANALIZI USKLAĐENOSTI ZAKONODAVSTVA U CRNOJ GORI SA ZAKONOM O ZABRANI DISKRIMINACIJE LICA SA INVALIDITETOM I KONVENCIJOM UN O PRAVIMA LICA SA INVALIDITETOM, SA POSEBNIM AKCENTOM NA PRAĆENJE REALIZACIJE ZAKLJUČKA SKUPŠTINE CRNE GORE, DONESENOG POVODOM USVAJANJA ZAKONA O ZABRANI DISKRIMINACIJE LICA SA INVALIDITETOM, OBJAVLJENOG U “SLUŽBENOM LISTU CRNE GORE”, BROJ 35/15“ , ODRŽANOG 12. APRILA 2023. GODINE (ČLAN 77 ST. 1 I 2 POSLOVNIKA SKUPŠTINE CRNE GORE)

Predsjednik Odbora za ljudska prava i slobode Jovan Jole Vučurović je podsjetio da su se članovi Odbora na 34. sjednici Odbora upoznali sa aktivnostima koje se preduzimaju na unapređenju položaja i prava lica sa invaliditetom u Crnoj Gori.

Imajući u vidu kontinuiranu pažnju koju Odbor za ljudska prava i slobode već dugi niz godina posvećuje pravima lica sa invaliditetom i u namjeri, da shodno nadležnosti ovog radnog tijela, utvrđenoj Poslovníkom Skupštine Crne Gore, doprinese rješavanju problema sa kojima se ove osobe suočavaju u svakodnevnom životu u ostvarivanju njihovih prava, Odbor je cijenio važnim održavanje Kontrolnog saslušanja ministra ljudskih i manjinskih prava, što se pokazalo opravdanim i na samoj sjednici.

Uzimajući u obzir sve podatke i informacije saopštene na samoj sjednici, sačinjen je veoma sadržajan Izvještaj sa Predlogom zaključaka (18) sa Kontrolnog saslušanja koji će biti upućen Skupštini Crne Gore, dok će Odbor, u skladu sa članom 77 stav 3 Poslovníka Skupštine Crne Gore, pratiti realizaciju Zaključaka nakon njihovog usvajanja od strane Skupštine, sačiniti izvještaj i dostaviti ga Skupštini.

Odbor je jednoglasno (sa sedam glasova „za“) usvojio Izvještaj sa Predlogom zaključaka sa Kontrolnog saslušanja ministra ljudskih i manjinskih prava Fatmira Gjeke na temu „Realizacija Strategije za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti 2017-2021. i preporuka sadržanih u Analizi usklađenosti zakonodavstva u Crnoj Gori sa Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i Konvencijom UN o pravima lica sa invaliditetom, sa posebnim akcentom na praćenje realizacije Zaključka Skupštine Crne Gore, donesenog povodom usvajanja Zakona o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom, objavljenog u “Službenom listu Crne Gore”, broj 35/15“ , održanog 12. aprila 2023. godine.

Na osnovu člana 77 stav 2 Poslovnika Skupštine Crne Gore Odbor za ljudska prava i slobode Skupštine Crne Gore sa 34. sjednice, održane 12. aprila 2023. godine i 35. sjednice, održane 17. maja 2023. godine podnosi Skupštini

**IZVJEŠTAJ
SA KONTROLNOG SASLUŠANJA
MINISTRA LJUDSKIH I MANJINSKIH PRAVA FATMIRA GJEKE
na temu**

„Realizacija Strategije za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti 2017-2021. i Preporuka sadržanih u Analizi usklađenosti zakonodavstva u Crnoj Gori sa Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i Konvencijom UN o pravima lica sa invaliditetom, sa posebnim akcentom na praćenje realizacije Zaključka Skupštine Crne Gore, donesenog povodom usvajanja Zakona o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom, objavljenog u “Službenom listu Crne Gore”, broj 35/15“

Na osnovu člana 75 Poslovnika Skupštine Crne Gore Odbor za ljudska prava i slobode na 33. sjednici, održanoj 22. februara 2023. godine jednoglasno (sa sedam glasova „za“) donio je Odluku o kontrolnom saslušanju ministra ljudskih i manjinskih prava Fatmira Gjeke na temu „*Realizacija Strategije za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti 2017-2021. i Preporuka sadržanih u Analizi usklađenosti zakonodavstva u Crnoj Gori sa Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i Konvencijom UN o pravima lica sa invaliditetom, sa posebnim akcentom na praćenje realizacije Zaključka Skupštine Crne Gore, donesenog povodom usvajanja Zakona o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom, objavljenog u “Službenom listu Crne Gore”, broj 35/15*“.

U skladu sa članom 75 stav 4 Poslovnika Skupštine Crne Gore, Odbor je o Odluci o kontrolnom saslušanju informisao predsjednicu i potpredsjednicu Skupštine. Takođe, u skladu sa članom 75 stav 5 Poslovnika Skupštine Crne Gore, Odbor je blagovremeno pozvao lice na saslušanje, obavijestio ga o pitanjima koja su predmet saslušanja i od njega zahtijevao da dostavi potrebnu Informaciju do 7. aprila 2023.

Informaciju u elektronskoj formi na temu kontrolnog saslušanja ministar ljudskih i manjinskih prava dostavio je 11. aprila 2023. i ista je upućena svim članovima Odbora.

Polazeći od navoda iz Izvještaja Evropske komisije o Crnoj Gori za 2022. godinu i kontinuiteta prethodnih aktivnosti članova Odbora za ljudska prava i slobode na ovu temu, među kojima se izdvajaju:

- 11. i 17. juna 2015. godine na 53. i nastavku 53. sjednice Odbora razmotren **Predlog zakona o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom**;

- 11. jula 2017. godine na Devetoj sjednici Odbora razmotrena **Strategija za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti za period 2017-2021. godine s Akcionim planom za 2017. i 2018. godinu**, o čemu je sačinjen Izvještaj sa Zaključkom (u 10 tačaka);

- 11. jula 2017. godine na Devetoj sjednici Odbora razmotrena **Strategija za integraciju lica sa invaliditetom u Crnoj Gori 2016-2020. s Akcionim planom za sprovođenje Strategije za 2016/2017. godinu**, o čemu je sačinjen Izvještaj sa Zaključkom (u 10 tačaka);

- 28. februara 2018. godine na Prvoj zajedničkoj sjednici Odbora za ljudska prava i slobode i Odbora za turizam, poljoprivredu, ekologiju i prostorno planiranje održano **Konsultativno saslušanje predstavnika nadležnih institucija na temu „Aktivnosti u oblasti obezbjeđivanja pristupačnosti za lica sa invaliditetom u Crnoj Gori“**, o čemu je sačinjen Izvještaj sa Zaključkom (u 15 tačaka);

- 25. septembra 2019. godine na 43. sjednici Odbora održano **Konsultativno saslušanje državne sekretarke u Ministarstvu rada i socijalnog staranja, generalnog direktora Direktorata za socijalnu i dječju zaštitu u Ministarstvu rada i socijalnog staranja i direktora Zavoda za socijalnu i dječju**

zaštitu na temu “Rad dnevnih centara za djecu sa smetnjama u razvoju i osobe sa invaliditetom u Crnoj Gori”, o čemu je sačinjen Izvještaj sa Zaključkom (u 10 tačaka);

- 11. decembra 2019. godine na 48. sjednici Odbora održano **Kontrolno saslušanje ministra za ljudska i manjinska prava i ministarke javne uprave na temu „Realizacija Strategije za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti 2017-2021. i Preporuka sadržanih u Analizi usklađenosti zakonodavstva u Crnoj Gori sa Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i Konvencijom UN o pravima lica sa invaliditetom, sa posebnim akcentom na praćenje realizacije Zaključka Skupštine Crne Gore, donesenog povodom usvajanja Zakona o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom, objavljenog u “Službenom listu CG”, broj 35/15 i Zaključka Skupštine Crne Gore, donesenog povodom usvajanja Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o nevladinim organizacijama, objavljenog u “Službenom listu CG”, broj 37/17“**, o čemu je sačinjen Izvještaj sa Predlogom zaključka (u 11 tačaka) koji je dostavljen Skupštini Crne Gore;

- 18. februara 2020. godine na 54. sjednici Odbora održano **Konsultativno saslušanje ministra prosvjete, ministra rada i socijalnog staranja, ministra zdravlja i ministra za ljudska i manjinska prava na temu „Post-zakonodavni nadzor za Zakon o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom („Službeni list CG“, broj 35/15), sa akcentom na primjenu člana 21 ovog Zakona, koji se odnosi na diskriminaciju u oblasti vaspitanja, obrazovanja i stručnog osposobljavanja“**, o čemu je sačinjen Izvještaj sa Zaključkom (u 11 tačaka);

- 21. januara 2021. godine na Trećoj sjednici Odbora predstavljen **Izvještaj o post-zakonodavnom nadzoru nad Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom**, koji su sačinili istraživači angažovani od Vestminsterske fondacije za demokratiju, o čemu je sačinjen Izvještaj sa Zaključkom (u 19 tačaka);

- 22. juna 2022. godine na 25. sjednici Odbora održano **Kontrolno saslušanje ministra rada i socijalnog staranja (predstavica Ministarstva rada i socijalnog staranja), ministra prosvjete, ministra zdravlja (predstavnik Ministarstva zdravlja) i ministra pravde na temu „Rad dnevnih centara za djecu sa smetnjama u razvoju i osobe sa invaliditetom u Crnoj Gori, sa posebnim akcentom na praćenje realizacije Zaključka Odbora za ljudska prava i slobode sa Konsultativnog saslušanja, održanog 25. septembra 2019. na temu „Rad dnevnih centara za djecu sa smetnjama u razvoju i osobe sa invaliditetom u Crnoj Gori“ i Preporuka iz Analize intersektorske podrške različitih sistema djeci sa smetnjama u razvoju u Crnoj Gori, koju su pripremile ekspertkinje angažovane od strane UNICEF-a“**, o čemu je Skupština Crne Gore, na predlog Odbora, donijela Zaključke (29), koji su objavljeni u „Službenom listu Crne Gore“, broj 84/22,

održavanjem **Kontrolnog saslušanja** ministra ljudskih i manjinskih prava Fatmira Gjeke, u skladu sa čl. 62 i 75 Poslovnika Skupštine Crne Gore, realizovana je **14. aktivnost utvrđena Planom aktivnosti Odbora za ljudska prava i slobode za 2022. godinu.**

34. sjednici Odbora, u skladu sa članom 75 stav 6 Poslovnika Skupštine Crne Gore, prisustvovao je ministar ljudskih i manjinskih prava Fatmir Gjeka, koji se odazvao pozivu za kontrolno saslušanje.

Sjednici su, u skladu sa članom 67 stav 4 Poslovnika Skupštine Crne Gore, prisustvovali: Biljana Pejović, načelnica u Ministarstvu ljudskih i manjinskih prava, Irena Varagić, načelnica u Ministarstvu ljudskih i manjinskih prava, Sanja Žugić, šefica Kabineta ministra ljudskih i manjinskih prava, Nerma Dobardžić Kurti, zamjenica Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore, Radovan Nikolić, načelnik u Direktoratu za zdravstvenu zaštitu u Ministarstvu zdravlja, Marija Hajduković, generalna direktorica Direktorata za strateško planiranje, međunarodnu saradnju i IPA fondove u Ministarstvu javne uprave, Ivana Nedović, sekretarka Odbora za društvene djelatnosti Zajednice opština Crne Gore, Friederike Wünschmann, savjetnica za vladavinu prava i evropske integracije u Delegaciji Evropske unije u Crnoj Gori, Anjet Lanting, savjetnica Ujedinjenih nacija za ljudska prava, Sanja Zindović, predstavnica UNDP-ija u Crnoj Gori, Nela Krnić, koordinatorka Programa za monitoring prava djeteta u Predstavništvu UNICEF-a u Crnoj Gori, Marina Vujačić, izvršna direktorica NVO “Udruženje mladih sa hendikepom Crne

Gore”, Goran Macanović, izvršni direktor NVO “Savez slijepih Crne Gore”, Slobodan Vuković, predsjednik Upravnog odbora NVO Savez udruženja roditelja djece i omladine sa smetnjama i teškoćama u razvoju “Naša inicijativa” i Pavle Ćupić, koordinator Programa ljudskih prava i pravde u NVO “Građanska alijansa”.

U uvodnom izlaganju na temu kontrolnog saslušanja ministar ljudskih i manjinskih prava Fatmir Gjeka je istakao da je pitanje zaštite od diskriminacije i promocija jednakosti lica sa invaliditetom, unapređenje i uređivanje njihovih ljudskih prava, inkluzivnost, te kreiranje politika koje doprinose poboljšanju kvaliteta njihovog života, horizontalno pitanje. Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava koordinira procesom kreiranja nacionalnog strateškog dokumenta u oblasti zaštite od diskriminacije lica sa invaliditetom i promocije jednakosti, pa je i ovaj strateški dokument rezultat zajedničkog rada relevantnih institucija nadležnih za njegovo sprovođenje.

Ne bježeći od odgovornosti, ocijenio je da je na ovom kontrolnom saslušanju trebalo da bude više predstavnika Vlade u čijoj su nadležnosti aktivnosti prepoznate strateškim dokumentima, a koje su predmet saslušanja, naglašavajući da adresiranje ovog pitanja nije i ne bi smjelo da bude nadležnost isključivo jednog resora, odnosno da svi treba da prepoznaju svoju obavezu u okviru izvršne, ali i zakonodavne i sudske vlasti. Tek kada se uskladi multidisciplinarni pristup, može se govoriti o konkretnijim rezultatima i pomacima.

Radna grupa sačinjena od predstavnika svih relevantnih institucija koju je formiralo Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava, uz ekspertsku podršku Kancelarije UNDP-ija u Crnoj Gori, sačinila je Završni izvještaj o realizaciji Strategije za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti 2017-2021. godine. Izvještaj koji predstavlja pregled realizacije aktivnosti za petogodišnji period je usvojen u martu prošle godine i sadrži analizu stanja i preporuke za naredni strateški ciklus. S tim u vezi, ukazano je na potrebu dalje identifikacije i uklanjanje prepreka koje uzrokuju nejednake društvene uslove i položaj lica sa invaliditetom, kao i na preduslove za njihovo aktivno učešće u razvoju javnih politika u oblasti zaštite od diskriminacije i promocije jednakosti. Prepoznata je i potreba za jačanjem uslova za ravnopravno učešće u životu zajednice žena i djevojčica sa invaliditetom, te djece sa invaliditetom.

U prethodnom periodu sprovođenja strateškog dokumenta napravljeni su značajni koraci u pogledu usaglašavanja postojećeg pravnog okvira u oblasti zaštite od diskriminacije i promocije jednakosti lica sa invaliditetom. Ukazao je na postignuti nivo usaglašenosti sa važećim međunarodnim standardima Zakona o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o zabrani diskriminacije. Svakako, postignuti nivo usaglašenosti nije potpun i zahtijeva preduzimanje dodatnih koraka u narednom periodu sprovođenja javne politike.

Tokom 2021. godine, u oblasti harmonizacije propisa, nastavljen je trend usaglašavanja propisa, pa je Zakon o izmjenama i dopuni Zakona o porezu na dodatu vrijednost usaglašen u pogledu terminologije sa Konvencijom UN o pravima lica sa invaliditetom. Takođe, važno je ukazati da je Skupština Crne Gore 29. decembra 2021. donijela Zakon o izmjeni Zakona o porezu na upotrebu putničkih motornih vozila, plovni objekata, vazduhoplova i letilica koji je takođe harmonizovan sa UN Konvencijom. Usvojen je novi Zakon o unutrašnjim poslovima, čijim članom 3 je propisano da zaposleni u Ministarstvu ne smiju u obavljanju poslova vršiti diskriminaciju, između ostalog, i po osnovu “invaliditeta”. Kroz odredbu člana 53 ovog propisa “lica sa invaliditetom” su prepoznata kao posebno ranjiva kategorija u odnosu na koju policijski službenik ima obavezu posebno obazrivo primjenjivati zakonska ovlašćenja, te u slučaju potrebe zatražiti pomoć lica koje raspolaže znanjima o ispravnom načinu komunikacije i ophođenja prema licu sa invaliditetom.

Izmjene i dopune Zakona o izboru odbornika i poslanika i Zakona o političkim partijama koje su trebale da omoguće primjenu instituta afirmativne akcije za lica sa invaliditetom nijesu sprovedene, zbog čega je potrebno jasno ukazati da problem adekvatne političke zastupljenosti lica sa invaliditetom i dalje ostaje neriješen. Potreba postizanja političkog i društvenog konsenzusa svih subjekata oko ovog pitanja predstavlja jedini način koji može dovesti do poboljšanja položaja lica sa invaliditetom u ovoj oblasti.

U oblasti pristupačnosti napravljen je značajan iskorak u pogledu unapređenja postojećeg zakonskog okvira kojim se teži omogućavanju većeg nivoa svih oblika pristupačnosti licima sa

invaliditetom. Međutim, značajni problemi koji se odnose na nivo pristupačnosti objekata u javnoj upotrebi i površina i dalje postoje. Značajan broj lica sa invaliditetom i dalje se suočava sa nedovoljnom dostupnošću informacija, pri čemu je posebno zabrinjavajući podatak da se velika većina lica sa invaliditetom u ogromnoj ili većoj mjeri suočava sa preprekama i barijerama prilikom pristupa javnom prevozu.

Kada se govori o poslovnoj sposobnosti lica sa invaliditetom, Zakon o vanparničnom postupku je djelimično usklađen sa Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom, na način što su unaprijeđene procesne radnje u postupku oduzimanja poslovne sposobnosti licu prema kome je pokrenut postupak oduzimanja poslovne sposobnosti. Međutim, dodatne aktivnosti u vezi usaglašavanja i sprovođenja pravnih akata nijesu realizovane, što za posljedicu ima da se lica sa invaliditetom i dalje suočavaju sa veoma visokim nivoom diskriminacije u postupcima za oduzimanje poslovne sposobnosti.

U oblasti socijalne zaštite postignuti rezultati se ogledaju kroz povećanje broja licenciranih pružalaca usluga. U narednom periodu poseban akcenat mora biti stavljen na omogućavanje licima sa invaliditetom da u većoj mjeri ostvare socijalna prava garantovana relevantnim pravnim aktima.

Oblast obrazovanja predstavlja segment javne politike gdje dostupna istraživanja pokazuju da se lica sa invaliditetom suočavaju sa najmanjim nivoom diskriminacije u poređenju sa drugim oblastima, kao i oblast gdje nadležne institucije preduzimaju aktivne mjere u cilju konstantnog poboljšanja položaja lica sa invaliditetom. Međutim, značajan procenat lica sa invaliditetom smatra da uprkos manjem nivou diskriminacije i dalje postoje značajne prepreke za koje je potrebno razviti adekvatne odgovore od strane svih organa u okviru obrazovnog sistema.

Kada je riječ o zapošljavanju, veoma je važno istaći da je u prethodnom periodu Zakon o radu harmonizovan sa Direktivama Evropske komisije i usklađen sa Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i Konvencijom UN o pravima lica sa invaliditetom. Akcenat je na implementaciji zakonskih rješenja, čime će se obezbijediti potrebni osnovi za napredak u zaštiti od diskriminacije lica sa invaliditetom prilikom zapošljavanja, posebno ako se uzme u obzir da oblast zapošljavanja predstavlja oblast u kojoj se lica sa invaliditetom najviše suočavaju sa velikim preprekama prilikom ostvarivanja njihovih prava. Više od polovine učesnika sprovedenih istraživanja u ovoj oblasti je istaklo da se lica sa invaliditetom suočavaju sa ogromnim barijerama prilikom zapošljavanja, što predstavlja značajan problem koji je potrebno adresirati u narednom periodu sprovođenja javne politike.

U oblasti zdravstva lica sa invaliditetom se suočavaju sa veoma ozbiljnim preprekama prilikom korišćenja svojih prava. Značajan problem prilikom realizacije strateškog dokumenta se ogledao u činjenici da potrebne izmjene zakonskog okvira u ovoj oblasti nijesu sprovedene, čime je u velikoj mjeri otežan pristup zdravstvenoj zaštiti licima sa invaliditetom. Navedene činjenice i dosadašnja praksa imaju za posljedicu da se lica sa invaliditetom u ogromnoj mjeri i dalje suočavaju sa diskriminacijom u predmetnoj oblasti.

Usvajanje i usaglašavanje Zakona o medijima, Zakona o elektronskim medijima i Zakona o nacionalnom javnom emiteru Radio i televizija Crne Gore, koji su usaglašeni sa Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i Konvencijom UN o pravima lica sa invaliditetom, predstavlja jedan od ključnih rezultata ostvarenih u predmetnoj oblasti. Pored navedenog, usklađeni su i Zakon o državnim službenicima i namještenicima, Zakon o elektronskoj trgovini i drugi zakonski akti.

Ministarstvo javne uprave, digitalnog društva i medija, u saradnji sa Generalnim sekretarijatom Vlade i kompanijom „Fleka“ razvilo je novi portal Vlade u skladu sa najboljim praksama vodećih digitalnih platformi vladinih institucija u svijetu. Portal predstavlja glavni komunikacioni kanal Vlade i ministarstava i pružiće potpuno novo korisničko i vizuelno iskustvo koje se ogleda u unicifiranom onlajn nastupu ministarstava i organa državne uprave. Po prvi put je obezbijedena puna primjena standarda pristupačnosti preporučena Zakonom o elektronskoj upravi, kao i mogućnost čitanja sadržaja. Portal ispunjava uslove e-pristupačnosti i implementiran je poseban meni za poboljšanu pristupačnost sadržaja sa kontrolom kontrasta, veličine slova, razmaka teksta, animacija, zatim vizuelnim vodičem za lakše čitanje, naglašavanje linkova, kompatibilnost sa čitačima ekrana kroz strukturiranost stranica, kao i poseban font koji omogućava lakše čitanje osobama sa disleksijom.

U oblasti kulture pitanja Zakona o bibliotekarskoj djelatnosti i Zakona o muzejskoj djelatnosti i dalje ostaju aktuelna i neriješena.

U prethodnom periodu pet od 24 opštine u Crnoj Gori su donijele lokalne akcione planove, što jasno ukazuje na potrebu većeg nivoa angažovanosti lokalnih samouprava u garantovanju prava i unapređenju položaja lica sa invaliditetom.

Ministar Gjeka je saopštio da je prethodnom Strategijom bio definisan strateški cilj koji se odnosi na potrebu stvaranja uslova za postizanje pune ravnopravnosti lica sa invaliditetom sa drugim licima, u skladu sa načelima Konvencije UN o pravima lica sa invaliditetom, Ustavom i pozitivnim zakonima. Takođe, pored opšteg, dokument je imao još 10 operativnih ciljeva, a sadržao je 162 aktivnosti. U potpunosti je realizovano 114 aktivnosti (70%), djelimično je realizovano 18 aktivnosti (11,2%), dok je 30 aktivnosti ostalo nerealizovano (18,5%). Aktivnosti koje nijesu realizovane u prethodnom petogodišnjem periodu su sastavni dio nove Strategije za period 2022-2027. godina.

Tokom realizacije strateškog dokumenta napravljeni su značajni koraci u pogledu usaglašavanja postojećeg pravnog okvira u oblasti zaštite od diskriminacije i promocije jednakosti lica sa invaliditetom. Primarno je bilo potrebno ukazati na postignuti nivo usaglašenosti sa važećim međunarodnim standardima Zakona o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o zabrani diskriminacije. Od 59 analiziranih zakona, preporuku za usklađivanje je dobilo 34, a do sada je usklađeno devet. U toku izmjene i dopune zakona o pravima pacijenata, o liječenju neplodnosti asisitiranim reproduktivnim tehnologijama, o zaštiti i ostvarivanju prava mentalno oboljelih lica i o povlasticama na putovanje lica sa invaliditetom. U pripremi je Nacrt zakona o jedinstvenom vještačenju invaliditeta, što je osnov za donošenje registra osoba sa invaliditetom.

Ministar je istakao da usaglašavanje zakona nije završeno, te je u novom strateškom ciklusu ostala obaveza realizacije predmetnog Zaključka Skupštine Crne Gore iz 2015. godine.

Tokom konstruktivne i sadržajne rasprave iskazani su stavovi i mišljenja koji se mogu rezimirati na sledeći način:

- da su lica sa invaliditetom, po ocjeni institucije Zaštitnika ljudskih prava i sloboda, jedna od najranjivijih društvenih grupa u pogledu izloženosti riziku od diskriminacije, jer ih diskriminacija pogađa u svim područjima života, a najizraženije u oblasti rada i zapošljavanja, obrazovanja, zdravstva i samostalnog života;

- da po ocjeni Zaštitnika u ovoj oblasti još uvijek ima dosta prostora za unapređenje, posebno na polju pune i efektivne implementacije garantovanih prava, sudjelovanja u životu zajednice, integrisanih servisa i usluga za samostalan život;

- da nedostaje efektivna primjena normativnih garancija, kao što je primjena posebnih mjera radi prevazilaženja nejednakosti u oblasti rada i zapošljavanja i obrazovanja;

- da je i dalje medicinski, funkcionalni model pristupa invaliditetu dominira, a zakone, politike i strategije o licima sa invaliditetom neophodno je kreirati i donositi na bazi pristupa zasnovanog na ljudskim pravima koji će lica sa invaliditetom posmatrati kao aktivne sudionike društvenih procesa, a ne kao pasivne posmatračke;

- da licima sa invaliditetom nije omogućeno da u punom kapacitetu i na osnovu jednakosti sa drugima žive samostalno, obrazuju se, zarađuju za život, učestvuju u političkom i javnom životu, ostvaruju efikasan pristup pravdi i učestvuju u kulturnim i sportskim aktivnostima;

- da je Zaštitnik izrazio zabrinutost zbog ukidanja Direktorata za zaštitu i jednakost lica sa invaliditetom u tadašnjem Ministarstvu pravde, ljudskih i manjinskih prava;

- da su tokom 2022. godine svi sajtovi organa državne uprave koji su se nalazili na staroj Vladinoj platformi, a sada se nalaze na novom veb portalu Vlade usklađeni sa Pravilnikom o standardima pristupačnosti, čime je omogućeno čitanje sadržaja objavljenih dokumenata;

- da resorne institucije ne objavljuju dokumente u elektronski čitljivom formatu, što predstavlja izazov, zbog čega su planirane obuke i edukativne radionice o standardima pristupačnosti i kreiranju elektronski čitljivih dokumenata za predstavnike organa državne uprave na centralnom i lokalnom nivou;

- da Ministarstvo javne uprave, u saradnji sa nevladinim organizacijama, priprema obuke administratora i odgovornih lica o objavljivanju dokumenata u elektronski čitljivom formatu koje će biti realizovane tokom aprila ove godine;

- da se izmjenama Zakona o nevladinim organizacijama čije usvajanje se očekuje u III kvartalu ove godine planira preciznije definisanje procedura za finansiranje projekata nevladinih organizacija;
- da su novom Strategijom planirane dodatne aktivnosti čija realizacija je u toku, a planirano je i sprovođenje istraživanja koje se odnosi na zadovoljstvo korisnika e-pristupačnošću, kao i sprovođenje aktivnosti koje se tiču kreiranja novih setova podataka na portalu otvorenih podataka;
- da Zakon o zdravstvenoj zaštiti nije u direktnoj koliziji sa Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i da postoji spremnost da se dodatno unaprijedi tekst Nacrta zakona o zdravstvenoj zaštiti koji je u fazi izrade;
- da su u toku konsultacije sa direktorima zdravstvenih ustanova u vezi sa rješavanjem problema pristupačnosti kako bi se zdravstvena zaštita licima sa invaliditetom učinila pristupačnijom;
- da su Glavni grad Podgorica i Opština Žabljak realizovali sve obaveze utvrđene Akcionim planom za sprovođenje Strategije za 2022. godinu i da je Opština Žabljak uložila oko 25.000 eura, a Glavni grad Podgorica oko 200.000 eura;
- da su opštine prepoznate kao nosioci aktivnosti u izradi lokalnih akcionih planova za sprovođenje Strategije i do sada je pet jedinica lokalne samouprave donijelo ove lokalne akcione planove;
- da je Zajednica opština izrazila spremnost da inovira model lokalnog akcionog plana u oblasti invaliditeta, radi njegovog usaglašavanja sa strateškim ciljevima i mjerama iz važeće Strategije i da taj model dostavi svim opštinama na korišćenje;
- da će Zajednica opština uraditi model odluke o saradnji nevladinih organizacija i lokalnih samouprava u cilju privlačenja sredstava iz EU i drugih fondova kako bi se realizovale aktivnosti koje će lokalne samouprave utvrditi svojim lokalnim akcionim planovima;
- da Zajednica opština podržava svoje članice da sprovode sve zakonom i strategijama utvrđene obaveze koje se tiču jedinica lokalne samouprave i pruža im stručnu i tehničku podršku, kao i da Zajednica opština podržava sve napore resornih ministarstava, partnera, međunarodnih organizacija i prije svega, nevladinih organizacija koje se bave pitanjima osoba sa invaliditetom kako bi zajedno doprinijeli da položaj osoba sa invaliditetom bude što bolji;
- da i pored toga što je došlo do usklađivanja određenih zakona sa Konvencijom UN o pravima lica sa invaliditetom, u praksi postoje brojni izazovi u implementaciji usvojenih zakona;
- da je na svima odgovornost zbog nedovoljnog rada i nedovoljne posvećenosti rješavanju problema lica sa invaliditetom, a da se nedovoljno radi svjedoče i nalazi sadržani u Izvještaju Evropskog parlamenta, ODIHR (OEBS-a) i Parlamentarne skupštine Savjeta Evrope u kojem se ukazuje da preko polovine osoba sa invaliditetom nije moglo ostvariti svoje biračko pravo na nedavno održanim predsjedničkim izborima, iako je to jedno od osnovnih ljudskih prava;
- da su nalazi istraživanja, odnosno lični osjećaj osoba sa invaliditetom takav da se većina njih i dalje osjeća diskriminisanim i u pogledu sudske zaštite, poslovne sposobnosti, socijalne zaštite, zaštite u oblasti zdravstva, rada i zapošljavanja i mnogim drugim oblastima;
- da je alarmantno da preko 57% ispitanika ima osjećaj da je položaj osoba sa invaliditetom ostao nepromijenjen ili je pogoršan, pri čemu 11% ispitanika smatra da je položaj osoba sa invaliditetom pogoršan;
- da preko 85% ispitanika smatra da su se tokom života u ogromnoj ili u većoj mjeri suočavali sa barijerama, dok 91% smatra da im nije priznato nijedno ili neko od osnovnih prava u oblasti socijalne zaštite;
- da i pored toga što su u oblasti obrazovanja manje diskriminisani, čak preko 50% smatra da se u oblasti obrazovanja susreću sa nekom od barijera;
- da je po percepciji, najizraženija diskriminacija u oblasti zapošljavanja i preko 70% njih smatra da su u ogromnoj ili većoj mjeri diskriminisani zbog toga što poslodavci ne žele da zaposle osobe sa invaliditetom, postoji nepristupačnost radnog mjesta za osobe sa invaliditetom koje i kad se zaposle nemaju uslove za rad i ne postoji mogućnost njihovog napredovanja;
- da preko 51% osoba sa invaliditetom smatra da postoje velike barijere prilikom ostvarivanja njihovih prava u sudskim organima;

- da je u Crnoj Gori oko 11% osoba sa invaliditetom od ukupnog broja stanovnika, a još uvijek ne postoji registar osoba sa invaliditetom;

- da predstavnici nevladinih organizacija koje se bave zaštitom prava osoba sa invaliditetom ni 2015. godine nijesu bili zadovoljni usvojenim Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom, jer nije definisao sve oblasti života osoba sa invaliditetom, sve oblike diskriminacije, kao ni sve osnove i područja diskriminacije i da postoje oblasti koje definiše Konvencija UN o pravima lica sa invaliditetom, a koje navedeni Zakon ne prepoznaje;

- da je Ministarstvo pravde napustilo Radnu grupu koja se bavila analizom usklađenosti zakonodavstva sa Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i Konvencijom UN o pravima lica sa invaliditetom, uz najavu da će raditi odvojenu analizu za njihovu oblast, što nije realizovano;

- da u pogledu ostvarivanja prava na pristupačnost, osobe sa invaliditetom pokreću mnogo veći broj postupaka za zaštitu od diskriminacije pred sudom;

- da su predstavnici nevladinih organizacija više puta upućivali inicijativu Ministarstvu javne uprave da se izmjenama i dopunama Zakona o nevladinim organizacijama promijeni diskriminatorska odredba kojom je definisano da osobe kojima je oduzeta poslovna sposobnost ne mogu biti osnivači nevladine organizacije, jer je isto u suprotnosti sa Konvencijom UN o pravima lica sa invaliditetom, čime se krši jedno od osnovnih prava- pravo na samozastupanje. Pošto su najveći broj onih kojima je ograničena ili oduzeta poslovna sposobnost osobe sa intelektualnim ili psiho-socijalnim invaliditetom, to znači da one ne mogu zagovarati svoja prava, te ni kroz nevladinu organizaciju ne mogu da djeluju javno čime se, između ostalog, krši njihovo pravo na učešće u javnom i političkom životu;

- da u Crnoj Gori postoji problem nedostatka institucionalnih mehanizama za zaštitu prava osoba sa invaliditetom, jer je ukinut Direktor za zaštitu i jednakost lica sa invaliditetom koji je predstavljao iskorak u radu Vlade Crne Gore i nedostaje Savjet za prava lica sa invaliditetom, koji je poslednju sjednicu održao 2018. godine;

- da je institucija Ombudsmana jedna od rijetkih svijetlih tačaka u našem sistemu kada su u pitanju prava osoba sa invaliditetom;

- da je Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava, po Konvenciji UN o pravima osoba sa invaliditetom, dužno da organizuje i promovise treninge i obuke predstavnika institucija o pravima osoba sa invaliditetom, na čemu Ministarstvo nije radilo što rezultira nizom termina u strateškim dokumentima koji su u suprotnosti sa Konvencijom;

- da je Konvencijom UN o pravima lica sa invaliditetom propisana obaveza države i nadležnih institucija da se blisko konsultuju sa osobama sa invaliditetom, što se u praksi ne realizuje na odgovarajući, proaktivan način;

- da je portal Vlade Crne Gore jedna od najpristupačnijih onlajn platformi, ali se na istoj objavljuju i nepristupačna dokumenta što smanjuje njenu punu pristupačnost;

- da su predstavnici nevladinih organizacija pokrenuli inicijativu za donošenje zakona o reprezentativnosti organizacija osoba sa invaliditetom kako bi se obezbijedilo adekvatno predstavljanje osoba sa invaliditetom i finansiranje organizacija osoba sa invaliditetom na šta obavezuje Konvencija UN o pravima lica sa invaliditetom;

- da postoji diskriminacija lica sa invaliditetom u oblasti zdravstvene zaštite i u oblasti socijalne i dječje zaštite;

- da bi što prije trebalo raspisati konkurse za raspodjelu sredstava za finansiranje projekata nevladinih organizacija kako bi se obezbijedila sredstva za njihov kontinuirani rad i pružanje usluga korisnicima;

- da je Savjet za prava osoba sa invaliditetom od velikog značaja, kao i Savjet za prava djeteta koji je od oktobra 2022. imao samo jednu sjednicu, a ova tijela su ključna za ostvarivanje multisektorske saradnje i nadgledanje poštovanja propisa;

- da je UNICEF podržao Savjet za prava djeteta da uradi Analizu multisektorskog odgovora na potrebe djece sa smetnjama u razvoju, trenutno se radi na izradi Nacionalnog akcionog plana za primjenu preporuka sadržanih u toj Analizi, ali ne osjeća se dovoljno elana i entuzijazma od strane partnera za implementaciju tog dokumenta, niti za alokaciju dovoljnog iznosa finansijskih sredstava;

- da u oblasti koja se tiče prava djeca sa smetnjama u razvoju, i dalje u svim sektorima nedostaje koordinirano djelovanje zbog čega je potrebno preduzeti još mnogo aktivnosti;
- da su Ujedinjene nacije prepoznale napredak u pogledu prava osoba sa invaliditetom, kao i veću vidljivost ovih lica;
- da je prema rezultatima istraživanja javnog mnjenja djelimično smanjen nivo diskriminacije lica sa invaliditetom i veći broj djece sa invaliditetom pohađa škole, ali to ne znači da i dalje nema izazova;
- da i dalje postoje zakoni koji nijesu usklađeni sa Konvencijom UN o pravima lica sa invaliditetom, a ni terminologija nije usklađena sa Konvencijom, jer se lica sa invaliditetom opisuju kao nemoćna, invalidi, lica sa defektom, zbog čega Ujedinjene nacije podržavaju Crnu Goru da radi na rješavanju ovih izazova;
- da servisi u zajednici u Crnoj Gori nijesu adekvatni, jer je previše lica sa invaliditetom u institucijama u kojima ne postoje adekvatni uslovi, pa Ujedinjene nacije sa Vladom Crne Gore rade na jačanju servisa na nivou zajednice i
- da ne postoje potrebni podaci u ovoj oblasti i da postoji složeni sistem procjene invaliditeta na osnovu medicinskog modela pristupa invaliditetu zbog čega UNDP podržava reformu u oblasti invaliditeta što bi trebalo da dovede do usvajanja zakona o jedinstvenom tijelu vještačenja invaliditeta i uspostavljanja registra osoba sa invaliditetom.

Postavljena su sledeća pitanja:

1. Da li je u okviru Ministarstva ljudskih i manjinskih prava obezbijeđen kontinuitet u zaštiti prava lica sa invaliditetom, jer se očekuje da kao resorno ministarstvo svojim radom i organizacionom strukturom obezbijedi uslove za puno i efikasno obavljanje djelatnosti iz svoje nadležnosti, a u svrhu ostvarivanja, zaštite i promocije prava svih ranjivih grupa?
2. Za kada je planirana zakonodavna inicijativa koja se odnosi na izmjene i dopune Zakona o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom koji nije u potpunosti usaglašen sa UN Konvencijom o pravima lica sa invaliditetom, jer se njime ne definišu razumne adaptacije, ne predviđaju se sankcije za odbijanje razumnih adaptacija i ne prepoznaju se pojedini oblici diskriminacije?
3. Imajući u vidu važnost finansijske podrške države za unapređenje položaja lica sa invaliditetom, koliko su resorna ministarstva, prvenstveno Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava i Ministarstvo rada i socijalnog staranja, u periodu sprovođenja Strategije za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti 2017-2021. opredijelili sredstava za finansiranje projekata nevladinih organizacija u oblasti zaštite prava lica sa invaliditetom?
4. Da li je vršena analiza nevladinih organizacija kojima se odobravaju sredstva za projekte, odnosno da li u Ministarstvu posjeduju podatke koliko je nevladinih organizacija koje okupljaju lica sa invaliditetom ili su u njihovom menadžmentu sama lica sa invaliditetom, a koliko je NVO koje se bave zaštitom ljudskih prava, odnosno prava lica sa invaliditetom, a u svom sastavu nemaju osobe sa invaliditetom, dobilo sredstva za realizaciju projekata u oblasti zaštite osoba sa invaliditetom?
5. Koliko je osoba sa invaliditetom zaposleno u Ministarstvu ljudskih i manjinskih prava, i u slučaju da ne ispunjavaju kvotu propisanu Zakonom o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju lica sa invaliditetom, da li uplaćuju sredstva u Fond?
6. Kada će Savjet za prava lica sa invaliditetom koji je osnovan Odlukom koja je stupila na snagu 6. januara 2022. godine konačno početi da radi?
7. Šta je urađeno povodom rješavanja problema nepristupačnosti biračkih mjesta za lica sa invaliditetom, da li su izvršeni obilasci biračkih mjesta i šta se planira realizovati s obzirom na to da oko 54.000 lica sa invaliditetom ima pravo glasa, a oko 30.000 njih nije moglo ostvariti svoje pravo?
8. Imajući u vidu da je Zaštitniku ljudskih prava i sloboda Crne Gore proširena nadležnost u pogledu monitoringa implementacije Konvencije UN o pravima lica sa invaliditetom na nacionalnom nivou, kakva je dosadašnja saradnja Ministarstva ljudskih i manjinskih prava sa

institucijom Zaštitnika i koje su aktivnosti do sada preduzete po pitanju saradnje u ovoj konkretnoj oblasti?

9. Kada će biti formiran registar osoba sa invaliditetom, jer je on mnogo važniji od strategija?
10. S obzirom da je Zaključkom Skupštine Crne Gore donesenim povodom usvajanja Zakona o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom 2015. godine Vlada Crne Gore obavezana da uradi analizu svih propisa koji definišu prava osoba s invaliditetom u oblastima koje definiše Konvencija UN o pravima osoba sa invaliditetom, a koje su obuhvaćene i Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i da u što kraćem roku pripremi predloge izmjena zakona iz oblasti saobraćaja, zdravstvene zaštite i socijalne i dječje zaštite, te da je Analizom utvrđeno da je od 59 zakona, potrebno usaglasiti 34, koji zakoni su do sada usklađeni?

Predstavnici Ministarstva ljudskih i manjinskih prava dali su odgovore i dodatna pojašnjenja u vezi sa postavljenim pitanjima.

***

Odbor je jednoglasno (sa sedam glasova „za”) odlučio da predloži Skupštini da, povodom Kontrolnog saslušanja ministra ljudskih i manjinskih prava na temu „*Realizacija Strategije za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti 2017-2021. i Preporuka sadržanih u Analizi usklađenosti zakonodavstva u Crnoj Gori sa Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i Konvencijom UN o pravima lica sa invaliditetom, sa posebnim akcentom na praćenje realizacije Zaključka Skupštine Crne Gore, donesenog povodom usvajanja Zakona o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom, objavljenog u “Službenom listu Crne Gore”, broj 35/15“*, održanog 12. aprila 2023. godine, usvoji sledeće

ZAKLJUČKE:

1. Skupština Crne Gore ocenjuje da kontinuirane i koordinirane aktivnosti nadležnih državnih organa, realizovane u saradnji sa međunarodnim i nevladinim organizacijama, doprinose unapređenju položaja lica sa invaliditetom u Crnoj Gori, što je prepoznato i od Ujedinjenih nacija kroz napredak u pogledu prava osoba sa invaliditetom i veću vidljivost ovih lica. Međutim, Skupština ocenjuje da je stepen realizovanih aktivnosti utvrđenih Strategijom za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti 2017-2021. godina nedovoljan, o čemu svjedoče podaci da je od 162 aktivnosti u potpunosti realizovano 114 (70%), djelimično realizovano 18 aktivnosti (11,2%), dok je 30 aktivnosti (18,5%) ostalo nerealizovano. Stoga, Skupština smatra da je u narednom periodu potrebno ubrzati aktivnosti koje se preduzimaju u oblasti zaštite prava lica sa invaliditetom kako bi nova Strategija za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti za period 2022-2027. godina bila u što većoj mjeri realizovana, što bi značajno doprinijelo unapređenju položaja i ostvarivanju prava ove ranjive populacije u Crnoj Gori i obezbjeđivanju njihovog ravnopravnog položaja i punog učešća u svim sferama društvenog života kroz unapređenje pravnog, institucionalnog, socijalnog i ekonomskog okvira za zaštitu od diskriminacije koji će se, za razliku od dominantnog medicinskog modela pristupa invaliditetu, temeljiti na modelu pristupa invaliditetu zasnovanom na ljudskim pravima.
2. Imajući u vidu da je Zaštitniku ljudskih prava i sloboda Crne Gore proširena nadležnost u pogledu monitoringa implementacije Konvencije UN o pravima lica sa invaliditetom na nacionalnom nivou, neophodno je da ova Institucija kroz monitoring uspostavi tješnju saradnju sa Ministarstvom ljudskih i manjinskih prava iz razloga što je Skupština Crne Gore saglasna sa ocjenom Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore da u ovoj oblasti još uvijek ima dosta prostora za unapređenje, posebno na polju pune i efektivne implementacije garantovanih prava, sudjelovanja u životu zajednice, integrisanih servisa i usluga za samostalan život i da nedostaje efektivna primjena normativnih garancija, kao što je primjena posebnih mjera radi prevazilaženja nejednakosti u

oblasti rada i zapošljavanja i obrazovanja. I dalje medicinski, funkcionalni model pristupa invaliditetu dominira, a zakone, politike i strategije o licima sa invaliditetom neophodno je kreirati i donositi na bazi pristupa zasnovanog na ljudskim pravima koji će lica sa invaliditetom posmatrati kao aktivne sudionike društvenih procesa, a ne kao pasivne posmatračke, zbog čega oni, po ocjeni Zaštitnika, i dalje ostaju najranjivija i najviše diskriminirana grupa u društvu.

Skupština ocjenjuje da ovim licima nije omogućeno da u punom kapacitetu i na osnovu jednakosti sa drugima žive samostalno, obrazuju se, zarađuju za život, učestvuju u političkom i javnom životu, ostvaruju efikasan pristup pravdi i učestvuju u kulturnim i sportskim aktivnostima, zbog čega je neophodno preduzimati kontinuirane i koordinirane aktivnosti na rješavanju svih izazova u ovoj oblasti.

3. Skupštinu zabrinjava podatak da u Crnoj Gori postoji problem nedostatka institucionalnih mehanizama za zaštitu prava osoba sa invaliditetom, jer je ukinut Direktor za zaštitu i jednakost lica sa invaliditetom koji je predstavljao iskorak u radu Vlade Crne Gore i nedostaje Savjet za prava lica sa invaliditetom, koji je posljednju sjednicu održao 2018. godine.
4. Skupština uvažava istraživanje o percepciji lica sa invaliditetom:
  - da su nalazi istraživanja, odnosno lični osjećaj osoba sa invaliditetom takav da se većina njih i dalje osjeća diskriminiranim i u pogledu sudske zaštite, poslovne sposobnosti, socijalne zaštite, zaštite u oblasti zdravstva, rada i zapošljavanja i mnogim drugim oblastima;
  - da je alarmantno da preko 57% ispitanika ima osjećaj da je položaj osoba sa invaliditetom ostao nepromijenjen ili je pogoršan, pri čemu 11% ispitanika smatra da je položaj osoba sa invaliditetom pogoršan;
  - da preko 85% ispitanika smatra da su se tokom života u ogromnoj ili u većoj mjeri suočavali sa barijerama, dok 91% smatra da im nije priznato nijedno ili neko od osnovnih prava u oblasti socijalne zaštite;
  - da i pored toga što su u oblasti obrazovanja manje diskriminirani, čak preko 50% smatra da se u oblasti obrazovanja susreću sa nekom od barijera;
  - da je najizraženija diskriminacija u oblasti zapošljavanja i preko 70% njih smatra da su u ogromnoj ili većoj mjeri diskriminirani zbog toga što poslodavci ne žele da zaposle osobe sa invaliditetom, postoji nepristupačnost radnog mjesta za osobe sa invaliditetom koje i kad se zaposle nemaju uslove za rad i ne postoji mogućnost njihovog napredovanja;
  - da preko 51% osoba sa invaliditetom smatra da postoje velike barijere prilikom ostvarivanja njihovih prava u sudskim organima;
  - da je potrebno rješavanje problema nepristupačnosti biračkih mjesta za lica sa invaliditetom i da treba izvršiti obiliske biračkih mjesta s obzirom na to da oko 54.000 lica sa invaliditetom ima pravo glasa, a oko 30.000 njih na posljednjim predsjedničkim izborima nije moglo ostvariti svoje pravo;
  - da je u Crnoj Gori oko 11% osoba sa invaliditetom od ukupnog broja stanovnika, a još uvijek ne postoji registar osoba sa invaliditetom.
5. I dalje postoje zakoni koji nijesu usklađeni sa Konvencijom UN o pravima lica sa invaliditetom, a ni terminologija u novoj Strategiji nije usklađena sa Konvencijom, jer se lica sa invaliditetom opisuju kao nemoćna, invalidi, lica sa defektom. Stoga, Skupština Crne Gore pozdravlja napredak u usaglašavanju zakona sa Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i Konvencijom Ujedinjenih nacija o pravima lica sa invaliditetom, u skladu sa Zaključkom Skupštine Crne Gore, objavljenim u "Službenom listu Crne Gore", broj 35/15, u okviru čega su usaglašeni sledeći zakoni: Zakon o izmjenama i dopuni Zakona o porezu na dodatu vrijednost, Zakon o izmjeni Zakona o porezu na upotrebu putničkih motornih vozila, plovnih objekata, vazduhoplova i letilica, Zakon o unutrašnjim poslovima, Zakon o vanparničnom postupku, Zakon o radu, Zakon o medijima, Zakon

o elektronskim medijima, Zakon o nacionalnom javnom emiteru Radio i televizija Crne Gore, Zakon o državnim službenicima i namještenicima i Zakon o elektronskoj upravi.

Takođe, Skupština smatra značajnim aktivnosti koje se preduzimaju na pripremi predloga zakona o izmjenama i dopunama zakona o pravima pacijenata, o liječenju neplodnosti asisitiranim reproduktivnim tehnologijama, o zaštiti i ostvarivanju prava mentalno oboljelih lica, o povlasticama na putovanje lica sa invaliditetom, kao i na izradi predloga zakona o jedinstvenom vještačenju invaliditeta.

Pa ipak, Skupština ocjenjuje da postignuti nivo usaglašenosti sa važećim međunarodnim standardima nije potpun i zahtijeva preduzimanje dodatnih aktivnosti zbog čega je neophodno ubrzati ovaj postupak, posebno u usklađivanju propisa u oblasti saobraćaja, zdravstvene zaštite i socijalne i dječje zaštite.

6. S obzirom da Zakon o izboru odbornika i poslanika i Zakon o političkim partijama nijesu izmijenjeni u cilju omogućavanja primjene instituta afirmativne akcije za lica sa invaliditetom, imajući u vidu brojnost ove populacije, problem adekvatne političke zastupljenosti lica sa invaliditetom i dalje ostaje neriješen, zbog čega Skupština u predstojećem periodu zahtijeva postizanje političkog i društvenog konsenzusa svih subjekata oko ovog pitanja koje predstavlja jedini način koji može dovesti do ostvarivanja prava lica sa invaliditetom u ovoj oblasti.
7. Skupština Crne Gore konstatuje da servisi u zajednici za lica sa invaliditetom u Crnoj Gori nijesu adekvatni, jer je previše lica sa invaliditetom u institucijama u kojima ne postoje odgovarajući uslovi zbog čega podržava aktivnosti Vlade Crne Gore koja u saradnji sa Ujedinjenim nacijama radi na jačanju servisa na nivou zajednice.
8. Iako je u oblasti pristupačnosti ostvaren značajan iskorak u pogledu unapređenja postojećeg zakonskog okvira, ostaju problemi koji se odnose na nivo pristupačnosti objekata u javnoj upotrebi i površina za lica sa invaliditetom. Takođe, značajan broj lica sa invaliditetom i dalje se suočava sa nedovoljnom dostupnošću informacija, pri čemu je posebno zabrinjavajući podatak da se velika većina lica sa invaliditetom u ogromnoj ili većoj mjeri suočava sa preprekama i barijerama prilikom pristupa javnom prevozu.
Stoga, Skupština ohrabruje nadležne državne organe da, u saradnji sa lokalnim samoupravama, ubrzaju aktivnosti i ulože dodatne napore na prilagođavanju objekata u javnoj upotrebi za pristup i kretanje lica sa invaliditetom i lica smanjene pokretljivosti što bi doprinijelo daljem poboljšanju kvaliteta njihovog života.
9. Skupština izražava zadovoljstvo iskorakom koji je postignut aktivnostima Ministarstva javne uprave koje je u saradnji sa Generalnim sekretarijatom Vlade i kompanijom „Fleka“ razvilo novi portal Vlade Crne Gore u skladu sa najboljim praksama vodećih digitalnih platformi vladinih institucija u svijetu. Portal koji predstavlja glavni komunikacioni kanal Vlade i ministarstava pružiće potpuno novo korisničko i vizuelno iskustvo koje se ogleda u unificiranom onlajn nastupu ministarstava i organa državne uprave. Po ocjeni Skupštine značajno je da je po prvi put obezbijedena puna primjena standarda pristupačnosti preporučena Zakonom o elektronskoj upravi, kao i mogućnost čitanja sadržaja, te da portal ispunjava uslove e-pristupačnosti, a implementiran je poseban meni za poboljšanu pristupačnost sadržaja sa kontrolom kontrasta, veličine slova, razmaka teksta, animacija, vizuelnim vodičem za lakše čitanje, naglašavanje linkova, kompatibilnost sa čitačima ekrana kroz strukturiranost stranica, kao i poseban font koji omogućava lakše čitanje osobama sa disleksijom, što ga čini jednom od najpristupačnijih onlajn platformi. Međutim, na istoj se objavljuju i nepristupačna dokumenta, zbog čega Skupština pozdravlja sprovođenje najavljenih obuka i edukativnih radionica za administratore i odgovorna lica na državnom i lokalnom nivou o standardima pristupačnosti i objavljivanju dokumenata u elektronski čitljivom formatu.

- 10.** Iako se u oblasti obrazovanja, prema dostupnim informacijama, lica sa invaliditetom suočavaju sa najmanjim nivoom diskriminacije, jer nadležne institucije preduzimaju aktivne mjere u cilju konstantnog poboljšanja položaja lica sa invaliditetom u ovoj oblasti, značajan broj lica sa invaliditetom smatra da uprkos manjem nivou diskriminacije i dalje postoje prepreke za koje je potrebno razviti adekvatne odgovore od strane svih organa u okviru obrazovnog sistema. Stoga, Skupština Crne Gore podstiče nadležne organe da osnaže podršku inkluzivnom obrazovanju daljim unapređenjem primjene postojećeg pravnog okvira u cilju obezbjeđenja poštovanja prava djece sa invaliditetom.
- 11.** Imajući u vidu da je trenutno samo pet opština usvojilo lokalne akcione planove za unapređenje položaja lica sa invaliditetom, Skupština ohrabruje ostale opštine u Crnoj Gori da usvoje svoje lokalne akcione planove u ovoj oblasti i time iskažu jasnu spremnost za preduzimanje dodatnih planskih aktivnosti na unapređenju položaja lica sa invaliditetom. Skupština izražava zadovoljstvo najavom Zajednice opština koja planira da pripremi model odluke o saradnji i partnerstvu lokalnih samouprava i nevladinih organizacija u apliciranju za sredstva EU i drugih fondova koja bi bila izvor finansiranja za realizaciju aktivnosti utvrđenih lokalnim akcionim planovima za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije. Skupština smatra značajnim što je Zajednica opština najavila spremnost da inovira prethodno utvrđeni model lokalnog akcionog plana u oblasti invaliditeta i dostavi ga svim opštinama na korišćenje. Skupština cijeni aktivnosti Glavnog grada Podgorica i Opštine Žabljak koji su realizovali obaveze utvrđene Akcionim planom za sprovođenje Strategije za zaštitu lica s invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti za 2022. godinu za koje je Opština Žabljak izdvojila 25.000 eura, a Glavni grad Podgorica 200.000 eura.
- 12.** Skupština smatra važnom informaciju da je Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava u periodu od 2018. do 2022. godine opredijelilo oko 2.200.000 eura za finansiranje projekata nevladinih organizacija za zaštitu prava lica sa invaliditetom, dok je tokom ove godine planirana raspodjela sredstava u iznosu od 600.000 eura. Međutim, uzimajući u obzir više puta ponovljene primjedbe na raspodjelu sredstava nevladinim organizacijama koje se bave zaštitom prava osoba sa invaliditetom i kašnjenje u raspisivanju konkursa za raspodjelu sredstava, kao i na kontrolisanje sprovođenja projekata, Skupština Crne Gore ocjenjuje da pažljivo treba razmotriti sve sugestije nevladinih organizacija i u skladu sa tim pripremiti izmjene i dopune Zakona o nevladinim organizacijama u cilju stvaranja uslova da se sredstva za finansiranje projekata i programa nevladinih organizacija u oblasti zaštite lica sa invaliditetom raspodjeljuju u najboljem interesu osoba sa invaliditetom i u skladu sa preciznim procedurama za finansiranje projekata nevladinih organizacija. Stoga, Skupština očekuje da će ove primjedbe biti uzete u obzir u izradi predloga zakona o izmjenama i dopunama Zakona o nevladinim organizacijama čije utvrđivanje na Vladi se očekuje u III kvartalu 2023. godine.
- 13.** Imajući u vidu navode iz Izvještaja Evropske komisije o Crnoj Gori za 2022. godinu: “Što se tiče prava osoba sa invaliditetom, po prestanku mandata Savjeta za brigu o osobama sa invaliditetom, bivša vlast je osnovala novi Savjet za prava osoba sa invaliditetom u decembru 2021. godine, nadležan za međuinstitucionalnu koordinaciju. Odluka o njegovom konačnom sastavu je na čekanju zbog promjene vlasti.” (strana 42 Izvještaja Evropske komisije o Crnoj Gori za 2022. godinu), Skupština predlaže što skorije konstituisanje Savjeta za prava lica sa invaliditetom i obezbjeđivanje njegove funkcionalnosti i rada u punom mandatu.

- 14.** Skupština ocjenjuje da sa posebnom pažnjom treba pristupiti definisanju i sprovođenju kvalitetnih i djelotvornih javnih politika usmjerenih na poboljšanje položaja djece sa invaliditetom i stvaranje uslova za eliminaciju svih oblika diskriminacije i društvene isključenosti za šta je prvenstveno neophodno uspostavljanje precizne baze podataka o broju djece sa invaliditetom u Crnoj Gori, te preduzimanje holističkog pristupa u radu sa djecom sa smetnjama u razvoju.
- Skupština je u saznanju da je UNICEF podržao Savjet za prava djeteta da uradi Analizu multisektorskog odgovora na potrebe djece sa smetnjama u razvoju i da se trenutno radi na izradi Nacionalnog akcionog plana za primjenu preporuka sadržanih u toj Analizi, međutim ne osjeća se dovoljno elana i entuzijazma od strane partnera za implementaciju tog dokumenta, niti za alokaciju dovoljnog iznosa finansijskih sredstava.
- Stoga, Skupština pozdravlajući izradu Nacionalnog akcionog plana za primjenu preporuka sadržanih u Analizi multisektorskog odgovora na potrebe djece sa smetnjama u razvoju poziva nadležne organe da, po usvajanju ovog dokumenta od strane Vlade Crne Gore, blagovremeno preduzmu mjere na njegovoj implementaciji i obezbijede dovoljno finansijskih sredstava za realizaciju neophodnih aktivnosti.
- 15.** S obzirom da još uvijek ne postoje precizni podaci o broju lica sa invaliditetom u Crnoj Gori, te da se primjenjuje složeni sistem procjene invaliditeta na osnovu medicinskog modela pristupa invaliditetu, kao i da ne postoji registar osoba sa invaliditetom, Skupština ocjenjuje neophodnim ubrzanje aktivnosti na njegovom uspostavljanju, odnosno konsolidovane baze podataka o djeci sa smetnjama u razvoju, što je jedan od važnih preduslova za kreiranje politika usmjerenih na poboljšanje položaja lica sa invaliditetom u Crnoj Gori.
- S tim u vezi, Skupština smatra značajnim aktivnosti koje Vlada Crne Gore, uz podršku UNDP-ija, preduzima na reformi u oblasti invaliditeta, neophodnoj u pravcu usvajanja zakona o jedinstvenom tijelu vještačenja invaliditeta i uspostavljanja registra osoba sa invaliditetom.
- 16.** Skupština ocjenjuje veoma pozitivnim preduzete aktivnosti institucije Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore kojoj je proširena nadležnost u pogledu monitoringa implementacije Konvencije UN o pravima lica sa invaliditetom na nacionalnom nivou i koja je, po ocjeni predstavnika nevladinog sektora, jedna od rijetkih svijetlih tačaka u našem sistemu kada su u pitanju prava osoba sa invaliditetom i tim povodom podstiče saradnju sa Ministarstvom ljudskih i manjinskih prava u ovoj oblasti.
- Takođe, Skupština pohvaljuje dugogodišnji kontinuirani rad Odbora za ljudska prava i slobode koji u prethodnom vremenskom periodu, kroz različite oblike Poslovnikom Skupštine Crne Gore utvrđenih nadležnosti, po ocjeni UNICEF-a i nevladinih organizacija za zaštitu prava lica sa invaliditetom, preduzimao aktivnosti u nastojanju da svojim djelovanjem, u saradnji sa nadležnim institucijama, međunarodnim organizacijama sa sjedištem u Crnoj Gori i nevladinim organizacijama iz ove oblasti, doprinese ostvarivanju prava ove brojne ranjive populacije.
- 17.** Skupština Crne Gore će Zaključke dostaviti Vladi Crne Gore, Ministarstvu ljudskih i manjinskih prava, Ministarstvu rada i socijalnog staranja, Ministarstvu prosvjete, Ministarstvu zdravlja, Ministarstvu pravde, Ministarstvu finansija, Ministarstvu ekologije, prostornog planiranja i urbanizma, Ministarstvu javne uprave, Zaštitniku ljudskih prava i sloboda Crne Gore, Zajednici opština Crne Gore, na dalji postupak i Ministarstvu evropskih poslova, Delegaciji Evropske unije u Crnoj Gori, Sistemu Ujedinjenih nacija u Crnoj Gori, Predstavništvu UNICEF-a u Crnoj Gori, NVO „Građanska alijansa“, „Udruženje mladih sa hendikepom Crne Gore“, „Savez udruženja roditelja djece i omladine sa smetnjama i teškoćama u razvoju „Naša inicijativa“ i „Savez slijepih Crne Gore“, na upoznavanje.

18. Odbor za ljudska prava i slobode Skupštine Crne Gore će, u skladu sa članom 77 stav 3 Poslovnika Skupštine Crne Gore, pratiti realizaciju ovih zaključaka Skupštine, sačiniti izvještaj i dostaviti Skupštini.

Za izvjestioca Odbora na sjednici Skupštine određena je poslanica Jelena Božović, članica Odbora.

****

Detaljna izlaganja sa saslušanja sadržana su u Zapisniku sa 34. sjednice Odbora za ljudska prava i slobode, održane 12. aprila 2023. godine čiji je sastavni dio i audio zapis sa sjednice.

DRUGA TAČKA- IZVJEŠTAJ SA SJEDNICE RADNE GRUPE SAVJETA UJEDINJENIH NACIJA ZA LJUDSKA PRAVA NA KOJOJ JE PREDSTAVLJEN NACIONALNI IZVJEŠTAJ O STANJU LJUDSKIH PRAVA U CRNOJ GORI, ODRŽANE U ŽENEVI OD 8. DO 10. MAJA 2023. GODINE

Predsjednik Odbora Jovan Jole Vučurović je podsjetio da je Delegacija Crne Gore koju su činili predstavnici sve tri grane vlasti učestvovala na sjednici Savjeta Ujedinjenih nacija za ljudska prava na kojoj je predstavljen Nacionalni izvještaj o stanju ljudskih prava u Crnoj Gori za period 2018-2022. godina u okviru četvrtog ciklusa opšteg periodičnog pregleda (UPR).

U ime Skupštine Crne Gore u Delegaciji su bile Slava Burić, sekretar Odbora za ljudska prava i slobode i Sonja Jokić, samostalna savjetnica u Sekretarijatu Odbora s obzirom na to da predsjednik Odbora, zbog prethodno preuzetih službenih obaveza, nije bio u mogućnosti da učestvuje na ovom događaju. Saopštio je da je uvjeren da su predstavnice Skupštine Crne Gore na kvalitetan način predstavile i Skupštinu i Odbor za ljudska prava i slobode.

Istakao je da je ovo prvi put da su predstavnici Skupštine Crne Gore učestvovali na predavljanju Nacionalnog izvještaja o stanju ljudskih prava u Crnoj Gori, što je bila i jedna od preporuka Interparlamentarne unije datih u cilju jačanje uloge odbora za ljudska prava i slobode i uključivanja Parlamenta u proces Univerzalnog periodičnog pregleda, odnosno u izradu, predavljanje izvještaja o stanju ljudskih prava i praćenje realizacije preporuka dobijenih u okviru UPR procesa. Delegacija Crne Gore na čelu sa ministrom ljudskih i manjinskih prava Fatmirom Gjekom predstavila je ostvareni napredak, izazove i obaveze Crne Gore u oblasti jačanja sistema zaštite i poštovanja ljudskih prava i sloboda.

Informisao je da je u okviru četvrtog ciklusa Opšteg periodičnog pregleda Crna Gora dobila 247 preporuka od 87 zemalja članica Ujedinjenih nacija koje se odnose na kreiranje i implementaciju postojećih i novih zakona, politika i praksi u sledećim oblastima: ratifikacija i pristupanje međunarodnim instrumentima, nacionalna institucija o ljudskim pravima, jednakost i nediskriminacija, sloboda i sigurnost lica, međunarodno humanitarno pravo, dobra uprava i borba protiv korupcije, sprovođenje pravde i pravično suđenje, osnovne slobode, prava vezana za brak i porodicu, trgovina ljudima i savremeni oblici ropstva, pravo na adekvatan životni standard, pravo na zdravlje, pravo na obrazovanje, ljudska prava i zaštita životne sredine, pravo na razvoj, žene i djevojčice, nasilje nad ženama, djeca, stara lica, osobe sa invaliditetom, manjine/rasne, etničke, jezičke, religijske ili grupe zasnovane na porijeklu, migranti, izbjeglice, tražioci azila i apatridi.

Takođe, naglasio je da su u pripremi ovog događaja preduzete brojne aktivnosti, od kojih je naročito značajno učešće predstavnika Sekretarijata Odbora za ljudska prava i slobode na onlajn

sastanku koji je organizovala Interparlamentarna unija (IPU) u saradnji sa Kancelarijom visokog komesara Ujedinjenih nacija za ljudska prava (OHCHR) u vezi sa učešćem parlamenta u Univerzalnom periodičnom pregledu (UPR), održanom 23. marta 2023. godine i na dva pripremna sastanka koja je organizovala savjetnica UN za ljudska prava Anjet Lanting, u saradnji sa UN agencijama u Crnoj Gori i Ministarstvom ljudskih i manjinskih prava i Ministarstvom vanjskih poslova, 24. aprila i 5. maja ove godine u Podgorici, što je značajno doprinijelo uspješnom predavljanju Nacionalnog izvještaja o stanju ljudskih prava u Crnoj Gori na sjednici Radne grupe Savjeta UN za ljudska prava u Ženevi, 8. maja 2023.

Predsjednik Odbora je istakao da je od 247 upućenih preporuka, Crna Gora prihvatila 225, dok je 15 notirala i za 7 je odložila odgovor. Odbor za ljudska prava i slobode će razmotriti Izvještaj nakon njegovog usvajanja na sjednici Savjeta UN za ljudska prava, a takođe će, u sklopu kontrolne i nadzorne funkcije Skupštine, pratiti realizaciju preporuka upućenih Crnoj Gori.

Odbor je jednoglasno usvojio Izvještaj sa sjednice Radne grupe Savjeta Ujedinjenih nacija za ljudska prava na kojoj je predavljen Nacionalni izvještaj o stanju ljudskih prava u Crnoj Gori, održane u Ženevi od 8. do 10. maja 2023. godine.

Odlučeno je da Izvještaj, u skladu sa uobičajenom praksom u radu ovog Odbora, bude sastavni dio Zapisnika sa ove sjednice i da se isti, u skladu sa članom 210 Poslovnika Skupštine Crne Gore, dostavi Odboru za međunarodne odnose i iseljenike.

***

S obzirom da su za 11. jun 2023. godine zakazani prijevremeni parlamentarni izbori i da se ovom sjednicom najvjerojatnije završavaju aktivnosti Odbora u 27. sazivu Skupštine Crne Gore, predsjednik Odbora Jovan Jole Vučurović je zahvalio prisutnim članovima Odbora na konstruktivnoj saradnji i doprinosu u radu ovog radnog tijela Skupštine Crne Gore. Ocijenio je da je rad ovog Odbora bio kvalitetan, iako nažalost nije bilo podrške članova Odbora uz Demokratske partije socijalista koji su bojkotovali rad Odbora od sjednice u decembru 2020. godine na kojoj je razmotren Predlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o slobodi vjeroispovijesti ili uvjerenja i pravnom položaju vjerskih zajednica, koji je po njegovoj ocjeni, jedan od najvažnijih usvojenih zakona. Veći broj aktivnosti utvrđenih planovima aktivnosti Odbora za ljudska prava i slobode, u skladu sa objektivnim okolnostima, je realizovan. Predsjednik Odbora je posebnu zahvalnost uputio sekretaru Odbora Slavi Burić i samostalnoj savjetnici Sonji Jokić, koje su predstavljale "kičmu" u radu Odbora i bez čijeg doprinosa ne bi bilo moguće ovakvo funkcionisanje Odbora, zbog čega je smatrao potrebnim da javno pohvali njihov rad. Naglasio je da osobe u državnoj upravi sa ovakvim radnim elanom i kvalitetom jesu vrijednost ovog društva.

****

SASTAVNI DIO ZAPISNIKA JE:

IZVJEŠTAJ SA SJEDNICE RADNE GRUPE SAVJETA UJEDINJENIH NACIJA ZA LJUDSKA PRAVA NA KOJOJ JE PREDSTAVLJEN NACIONALNI IZVJEŠTAJ O STANJU LJUDSKIH PRAVA U CRNOJ GORI, održane u Ženevi od 8. do 10. maja 2023. godine

****

IZVJEŠTAJ
SA SJEDNICE RADNE GRUPE SAVJETA UJEDINJENIH NACIJA ZA LJUDSKA PRAVA
NA KOJOJ JE PREDSTAVLJEN NACIONALNI IZVJEŠTAJ
O STANJU LJUDSKIH PRAVA U CRNOJ GORI,
održane u Ženevi od 8. do 10. maja 2023. godine

Delegacija Crne Gore koju su činili predstavnici sve tri grane vlasti učestvovala je na sjednici Savjeta Ujedinjenih nacija za ljudska prava na kojoj je predstavljen Nacionalni izvještaj o stanju ljudskih prava u Crnoj Gori za period 2018-2022. godina u okviru četvrtog ciklusa opšteg periodičnog pregleda (UPR).

U ime Skupštine Crne Gore u Delegaciji su bile Slava Burić, sekretar Odbora za ljudska prava i slobode i Sonja Jokić, samostalna savjetnica u Sekretarijatu Odbora.

Predsjednik Odbora za ljudska prava i slobode Jovan Jole Vučurović, zbog prethodno preuzetih službenih obaveza, nije bio u mogućnosti da učestvuje na ovom događaju.

Sjednica je održana u Palati nacija u Ženevi, 8. maja 2023. godine.

Ovo je prvi put da su predstavnici Skupštine Crne Gore učestvovali na predstavljanju nacionalnog izvještaja o stanju ljudskih prava u Crnoj Gori, što je bila i jedna od preporuka Interparlamentarne unije datih u cilju jačanje uloge odbora za ljudska prava i slobode i uključivanja Parlamenta u proces Univerzalnog periodičnog pregleda, odnosno u izradu, predstavljanje izvještaja o stanju ljudskih prava i praćenje realizacije preporuka dobijenih u okviru UPR procesa.

Delegacija Crne Gore na čelu sa ministrom ljudskih i manjinskih prava Fatmirom Gjekom predstavila je ostvareni napredak, izazove i obaveze Crne Gore u oblasti jačanja sistema zaštite i poštovanja ljudskih prava i sloboda.

Ministar je saopštio da je u kontekstu djelovanja Crne Gore u Ujedinjenim nacijama predstavljanje dostignuća u sistemu zaštite i unapređenja ljudskih prava i sloboda u Crnoj Gori naročito značajno imajući u vidu članstva Crne Gore u tijelima UN, posebno Savjetu za ljudska prava 2022-2024. Naglasio je da je u skladu sa preporukama trećeg UPR ciklusa Crna Gora nastavila da osnažuje institucionalni i zakonodavni okvir na polju zaštite i promocije ljudskih prava i osnovnih sloboda.

Svjesni važnosti predmetnog Izvještaja, kao i brojnih reformskih procesa kojima podliježe Crna Gora u okviru svog integracionog procesa pristupanja Evropskoj uniji, preduzete su značajne aktivnosti na planu osnaživanja pravnog i institucionalnog okvira, snaženju administrativnih i stručnih kapaciteta, uspostavljanju bolje koordinacije i nadgledanja aktivnosti resora zaduženih za promociju i zaštitu prava, te sve efikasnijeg funkcionisanja uspostavljenih radnih tijela i institucije Zaštitnika.

Ministar je naglasio da Crna Gora nastoji da jača svoje kapacitete u političkom, društvenom i ekonomskom smislu kako bi pružila i garantovala sve preduslove za slobodno uživanje ljudskih prava bez diskriminacije po bilo kom osnovu. Proces izrade Izvještaja rezultat je intenzivnih konsultacija u kojima su učestvovali predstavnici državnih organa (ministarstava i organa uprave, sudstva i tužilaštva), skupštinski odbori, nacionalne institucije Zaštitnika ljudskih prava i sloboda, civilnog sektora i UN sistema u zemlji.

Crna Gora je tokom izvještajnog perioda nastavila da sprovodi reforme u oblasti pravosuđa i borbe protiv korupcije, sprovedene su važne zakonske reforme na daljem jačanju anti-diskriminacionog okvira, daljem jačanju rodne ravnopravnosti, borbe protiv trgovine ljudima, dječjih prava, unapređenjem kvaliteta života pripadnika ranjivih društvenih grupa, te stvaranjem tolerantnijeg ukupnog okruženja i jačanju interkulturalnosti sa ciljem kvalitetnijeg suživota.

Vlada obezbjeđuje monitoring realizacije nacionalnih politika kroz funkcionisanje radnih tijela nadležnih za posebne oblasti zaštite ljudskih prava: Savjeta za vladavinu prava, Savjeta za prava djeteta, Socijalnog savjeta, Savjeta za saradnju sa nevladinim organizacijama, Savjeta za praćenje sprovođenja Strategije reforme pravosuđa, Savjeta za održivi razvoj i Savjeta za borbu protiv korupcije. U narednom periodu, kada se stvore uslovi, formiraće se Savjet za prava lica sa invaliditetom, kao i Savjet za rodnu ravnopravnost koji će dobiti značajnije ingerencije.

Formirani su, takođe, Operativni tim za borbu protiv porodičnog nasilja i nasilja nad ženama, Operativni tim za borbu protiv trgovine ljudima, Tim za formalnu identifikaciju žrtava trgovine ljudima, te

Tim povjerenja za bezbjednost LGBTI zajednice. Formirana je nova Komisija za praćenje postupanja nadležnih organa u istragama slučajeva prijetnji i nasilja nad novinarima, ubistava novinara i napada na imovinu medija, sa ojačanim nadležnostima, brojnijim članstvom i boljom zastupljenošću relevantnih institucija.

Ministar Gjeka je informisao da je osnažena uloga Zaštitnika u pokretanju inicijativa za promociju ljudskih prava najugroženijih grupa, posebno djece, kao i zaštita prava migranata i azilanata u saradnji sa međunarodnim partnerima. Unaprijeđena je elektronska baza podataka za postupanje po pritužbama Zaštitnika. Internim pravnim aktom institucije Zaštitnika, a shodno preporukama relevantnih međunarodnih organizacija, ojačani su kadrovski i administrativni kapaciteti Institucije.

Takođe, u toku je izrada analize dosadašnje implementacije Pravilnika o vođenju slučajeva diskriminacije po osnovu pola i roda koja će dati detaljan presjek postupanja relevantnih institucija u postupcima.

Skupštinski odbori kao radna tijela, razmatraju predloge zakona i drugih propisa i opštih akata koji se odnose na zaštitu ljudskih prava i sloboda i održavaju redovna konsultativna saslušanja nadležnih za sprovođenje antidiskriminacionih politika.

Ministar ljudskih i manjinskih prava Fatmir Gjeka je informisao o ostvarenom napretku u pojedinim oblastima ljudskih prava i sloboda.

Imajući u vidu važnost nezavisnog i efikasnog pravosuđa kao krajnjeg garanta vladavine prava, implementacija Strategije reforme pravosuđa 2019-2022. imala je za cilj nezavisnost, nepristrasnost, odgovornost i efikasnost pravosuđa; dostupnost, transparentnost i javno povjerenje u pravosuđe; i nastavljen razvoj institucionalnih kapaciteta i usklađivanje normativnog okvira sa pravnom tekovinom EU. U toku je unapređivanje Zakona o Sudskom savjetu i sudijama.

U cilju efikasnije borbe protiv korupcije i organizovanog kriminala, Odlukom o izmjeni broja državnih tužilaca ojačani su kapaciteti Specijalnog državnog tužilaštva, tako što je broj tužilaca povećan sa 10 na 12 tužilaca. Novi sastav Sudskog savjeta još uvijek nije izabran u punom sastavu, ali i Sudski i Tužilački savjet u kontinuitetu sprovode postupak ocjenjivanja rada sudija i državnih tužilaca.

Vlada je započela rad na izradi Strategije za borbu protiv korupcije. U toku je postupak izmjena i dopuna materijalnog i procesnog zakonodavstva, kojima će se, između ostalog, doprinijeti i unapređenju efikasnosti u borbi protiv korupcije. U toku su izmjene Zakona o lobiranju, Zakona o sprječavanju korupcije, Krivičnog zakonika Crne Gore, Zakonika o krivičnom postupku, Zakona o oduzimanju imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću i dr. Nastavljen je trend rasta broja dostavljenih izvještaja o prihodima i imovini, usled pojačanog informisanja i edukacije javnih funkcionera i evidentiran je značajan rast dostavljenih posebnih izvještaja o uvećanju njihove imovine.

Crna Gora nastavlja da jača svoj zakonodavni i strateški okvir na planu zaštite, promocije i unapređenja ljudskih prava. U finalnoj je fazi izrada novog krovnog antidiskriminacionog zakona o zaštiti jednakosti i zabrani diskriminacije. Donošenje ovog zakona usloviće dalje usaglašavanje svih nacionalnih zakona u oblasti antidiskriminacije. Ovo se posebno odnosi na potrebu za usaglašavanjem Zakona o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom, Zakona o Zaštitniku/ci ljudskih prava i sloboda, Zakonu o rodnoj ravnopravnosti, Zakona o manjinskim pravima i slobodama i mnogih drugih.

Kroz pružanje podrške institucijama sistema, Vlada ostaje usmjerena na zaštitu manjinskih prava, podsticanje razvoja kulture i posebnosti manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u Crnoj Gori.

Ministar Gjeka je saopštio da je Crna Gora građanska država koja ističe svoj izraženi stepen multikulturnog pluralizma i posvećena je punoj zaštiti od diskriminacije i poštovanju prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica i kontinuirano izdvaja sredstva za institucije koje se bave promocijom i unapređenjem njihovih prava. Projektnim aktivnostima radi se na promovisanju važnosti međusobne tolerancije i suživota, međuetničkog dijaloga, specifičnosti nacionalne kulture, istorije i umjetnosti manjina.

Takođe, Crna Gora nastoji da obezbijedi srazmjerno učešće i zastupljenost pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u političkom i javnom životu zemlje, što je važno zbog ostvarivanja zagarantovanih prava, ali i učešća u kreiranju i sprovođenju nacionalnih politika.

Ključni faktori za unapređenje položaja manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica su multidisciplinarni pristup i puna posvećenost poštovanju ustavnog principa od strane svih relevantnih subjekata. U tom smislu, Crna Gora nastoji da nastavi unapređenje položaja manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica kako bi se osiguralo njihovo puno učešće u društvenom i političkom životu zemlje. Saopštio je da će se Vlada zalagati da u budućem izbornom zakonodavstvu sve nacionalne manjine i manjinske nacionalne zajednice budu uključene u Parlament, a posebno romska zajednica.

Crna Gora razvija kulturnu dimenziju temeljnih prava, progresivno unapređuje principe multikulturalne tolerancije, dijaloga i poštovanja u modele suživota, solidarnosti i jedinstva u raznolikosti, kroz djelovanje nove organizacione jedinice za interkulturalnost. Proaktivnim djelovanjem u pravcu unapređenja univerzalnih ljudskih prava osnažuje se društvena kohezija za mirnije, stabilnije i održivo crnogorsko društvo i region Zapadnog Balkana.

Ministar Gjeka je informisao da su Srednjoročnim programom rada Vlade Crne Gore 2022-2024. predviđeni indikatori za praćenje antidiskriminacionih politika koji ukazuju na stepen diskriminacije u društvu prema ranjivim grupama. Istraživanja o stepenu diskriminacije sprovode se u saradnji sa nevladinim sektorom uz podršku međunarodnih partnera i u skladu sa njihovim rezultatima kreiraju se politike zaštite od diskriminacije najranjivijih društvenih grupa. Pored svih napora koje Crna Gora ulaže u oblasti zaštite ljudskih prava, najnovija istraživanja ukazuju na povećan stepen diskriminacije, koja je između ostalog posledica aktuelne političke i ekonomske krize. Rezultati najnovijeg istraživanja sprovedenog krajem 2022. pokazuju da je prosječan stepen diskriminacije za sve ranjive grupe najveći u oblasti zapošljavanja i najizraženiji kod RE populacije. Od 2010. bilježi se povišeni stepen diskriminacije po osnovu seksualne orijentacije, stepen diskriminacije prema ženama je smanjen, a prema precepciji našeg društva nijesu evidentirane značajne promjene kada su u pitanju osobe sa invaliditetom i romska i egipćanska populacija.

Edukacijama i kampanjama, te jačanjem svijesti javnosti o važnosti rodne ravnopravnosti, promocijom kulture i jednakosti kroz medije, Crna Gora nastoji da osigura stvarnu promjenu u društvu. Zbog prisustva i dalje ukorijenjenih patrijahalnih obrazaca, politika orodnjavanja nailazi na još uvijek velike izazove u implementaciji. Nova nacionalna strategija posebno nastoji da smanji nivo stereotipa i predrasuda u oblasti obrazovanja, kulture i medija.

Složenost procesa inkluzije Roma i Egipćana zahtijeva isključivo multidisciplinarni i dugoročan pristup. Učinak prethodnog strateškog dokumenta dao je smjernice za dalji rad na izgradnji inkluzivnog i otvorenog društva zasnovanog na borbi protiv svih oblika diskriminacije, anticiganizma i siromaštva.

Ministar Gjeka je naglasio da praksa pokazuje da su lica sa invaliditetom izložena visokom stepenu diskriminacije i društvene marginalizacije, što jasno ukazuje na potrebu za daljim osnaživanjem kapaciteta institucija i resursa kako bi se obezbijedilo njihovo puno uživanje prava. Novi strateški okvir obuhvatio je 12 operativnih ciljeva kojima se želi unaprijediti položaj lica sa invaliditetom.

Crna Gora ima kvalitetan normativni i strateški okvir zaštite ljudskih prava LGBTI osoba. Od početka implementacije Zakona o životnom partnerstvu lica istog pola (2021), registrovano je preko 20 životnih partnerstava što predstavlja iskorak za crnogorsko društvo, njegovu demokratsku zrelost i proces integracije. Novim zakonom o zaštiti od jednakosti i zabrani diskriminacije i zakonom o pravnom prepoznavanju roda na bazi samoodređenja, čije su izrade u toku, zaokružuje se pravni okvir zaštite ljudskih prava ove grupe.

Ministar je saopštio da posebno cijeni učešće i doprinos civilnog sektora u realizaciji sektorskih politika. Zakonom o nevladinim organizacijama opredjeljuju se finansijska sredstva iz budžeta za projekte i programe nevladinih organizacija u oblasti vladavine prava i ljudskih prava. U cilju implementacije svih zakonskih i strateških dokumenata fokus je na boljoj implementaciji. U tom smislu, organizuju se kontinuirane obuke zaposlenih. Ulažu se značajni naponi u cilju iskorijenjivanja rodno zasnovanog nasilja, kao i promjene svijesti i edukaciji o uzrocima i posledicama diskriminacije po osnovu pola. Najvažniji zadatak ostaje efikasan odgovor na ključne izazove u primjeni nacionalnog zakonodavstva i međunarodnih obaveza, a to su i dalje blage kazne, multidisciplinarni odgovor na nasilje, unapređenje kaznene politike i njena puna implementacija. Crna Gora će nastaviti da se zalaže za postizanje „nulte tolerancije“ na nasilje nad ženama i nasilje u porodici i s tim u vezi započete su i izmjene Zakona o zaštiti od nasilja u porodici.

Poštovanje i unapređenje prava djece je u vrhu prioriteta svakog saziva Vlade. Nastavljeno je jačanje normativnog, strateškog i institucionalnog okvira. U domenu institucionalnog okvira zaštite prava djece, od 2022. radom Savjeta za prava djeteta predsjedava predsjednik Vlade. Radi se na izmjenama Zakona o socijalnoj i dječijoj zaštiti, a u procesu je i izrada Strategije socijalne i dječje zaštite kojima će se obezbijediti adekvatan pristup socijalnoj i dječjoj zaštiti. Crna Gora je u grupi od 50-ak zemalja koje su eksplicitno zabranile fizičko kažnjavanje djece. Kreirani su i primjenjuju se programi obuke u cilju promjene stavova koji podržavaju nasilje, prihvataju fizičko kažnjavanje i druge štetne tradicionalne prakse, stereotipne rodne uloge, rasnu ili etničku diskriminaciju. U cilju podizanja svijesti o dječjim ili prisilnim brakovima u romskim i egipćanskim zajednicama Crna Gora jača zakonodavni i strateški okvir i sprovodi razne kampanje o dječjim/ugovorenim brakovima, nasilju u porodici i prosjačenju. S obzirom na porast vršnjačkog nasilja, preduzima se institucionalni odgovor na prevenciju i sprečavanje ove izrazito negativne pojave, jedan od mehanizama je povećan broj službenika policije koji obezbjeđuju škole. Takođe, u cilju prevencije svih oblika nasilja, a posebno vršnjačkog, povećaće se broj stručnih saradnika u školama.

Ministar Gjeka je saopštio da Crna Gora preduzima aktivnosti za unapređenje ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava, te socijalne inkluzije sa fokusom na smanjivanje siromaštva. Ocijenio je da je Program „Evropa sad“ kojim je povećana minimalna cijena rada poboljšao standard građana u Crnoj Gori.

Aktuelna Strategija o migracijama i reintegraciji povratnika u Crnoj Gori 2021-2025. oblikovala je državnu migracionu politiku u skladu sa najboljim praksama. Ovim strateškim dokumentom je predviđeno i trajno rješavanje statusa interno raseljenih lica. Tokom izvještajnog perioda nije bilo organizovanog povratka raseljenih i interno raseljenih lica. Sve manje interesovanje poslednjih godina uslovljeno je njihovom uspješnom integracijom u crnogorsko društvo. Zakonom o crnogorskom državljanstvu tretirana su pitanja izbjegavanja pojave apatridije. Crna Gora je u potpunosti stvorila uslove za upis u Registar rođenih za sva lica rođena na njenoj teritoriji.

Ministar je informisao da je u toku izrada novog seta zakona u oblasti medija. Novi Zakon o medijima, Zakon o javnom medijskom servisu Crne Gore i Zakon o audio-vizuelnim medijskim uslugama, kao i prva Medijska strategija obezbijediće veći stepena slobode izražavanja, jačanja bezbjednog okruženja za nesmetan rad, zaštitu i položaj novinara/ki i drugih zaposlenih u medijima.

Crna Gora je posvećena najvišim vrijednostima demokratije i principima sadržanim u međunarodnim pravnim dokumentima u oblasti ljudskih prava. U periodu 2018-2022. ratifikovala je Protokol 16 uz Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda i u toku su konsultacije o postupku ratifikacije Kampala amandmana na Rimski statut.

Na međunarodnom planu, Crna Gora pruža punu podršku radu Visokog komesara UN za ljudska prava i ostvaruje punu saradnju sa Savjetom za ljudska prava, UPR mehanizmom, kao i ugovornim tijelima i nosiocima specijalnih procedura. Realizovane su posjete specijalnih izvjestiteljki UN za trgovinu ljudima, posebno ženama i djecom, za borbu protiv trgovine i seksualne eksploatacije djece, uključujući dječju prostituciju, dječju pornografiju i povezane zloupotrebe, specijalne savjetnice generalnog sekretara UN za prevenciju genocida.

Zajedno sa ostalim zemljama članicama Crna Gora daje doprinos razmatranju pitanja ljudskih prava, sa posebnim fokusom na jačanje položaja ranjivih društvenih grupa, kao dugoročnog prioriteta, posebno u svjetlu aktuelnog članstva u Savjetu za ljudska prava 2022-2024. i Agende održivog razvoja 2020-2030.

Ministar ljudskih i manjinskih prava je zahvalio svim predstavnicima i predstavnicama država članica koji su pružili konstruktivan doprinos u okviru prezentacije Četvrog nacionalnog izvještaja o stanju ljudskih prava u Crnoj Gori.

Crnoj Gori je upućeno 20 pitanja prije sesije Radne grupe Savjeta UN za ljudska prava, pa je ministar zahvalio Portugalu, Sloveniji, Lihtenštajnu, Belgiji, Njemačkoj, Sjedinjenim Američkim Državama, Urugvaju, Ujedinjenom Kraljevstvu Velike Britanije i Sjeverne Irske i Španiji koji su uputili pitanja unaprijed.

U vezi sa pitanjima o procesu praćenja primjene UPR preporuka i uspostavljanju nacionalnog mehanizma za praćenje i izvještavanje, stalna ekspetska grupa koju čine predstavnici Vlade, pravosuđa, Skupštine, nevladinog sektora, uz učešće Sistema UN u zemlji i Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne

Gore sastavlja plan aktivnosti za implementaciju dobijenih preporuka, vrši redovne konsultacije u vezi sa implementacijom istog. Grupom koordiniraju Ministarstvo vanjskih poslova i Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava. Proces izrade nacionalnog mehanizma za praćenje i izvještavanje, koji podrazumijeva softverski sistem koji bi obuhvatio sve preporuke upućene Crnoj Gori Sistema UN i njihovu implementaciju, započet je u okviru pilot projekta za uspostavljanje OHCHR baze podataka. Imajući u vidu da smo bili izloženi ozbiljnom sajber napadu na informatičku strukturu, najprije se mora obezbijediti puna zaštita za uspostavljanje ovog Sistema.

Povodom interesovanja u vezi sa ratifikacijom Kampala amandama na Rimski statut infomisao je da su konsultacije između nadležnih organa u Crnoj Gori o postupku ratifikacije Kampala amandmana na Rimski statut i dalje u toku.

U vezi sa interesovanjem o mjerama za suzbijanje govora mržnje, Vlada Crne Gore konstantno radi na suzbijanju govora mržnje. To je veliki izazov za društvo i posebno se javlja na ad hoc internetskim publikacijama i društvenim mrežama. Prvom medijskom strategijom od 2023-2027. predviđene su različite aktivnosti za borbu protiv govora mržnje, uključujući iniciranje predloga krivičnog zakonodavstva u cilju jasnog definisanja govora mržnje kao krivičnog djela. Planira se uspostavljanje koordinacionog mehanizma za borbu protiv govora mržnje. Takođe se planira organizovanje kampanja i obuka za suzbijanje govora mržnje. Zakonom o medijima, koji se nalazi u fazi predloga, proširuje se krug zabrana objavljivanja informacija koje podstiču diskriminaciju, mržnju, netrpeljivost ili nasilje prema licima zbog pola i roda, kao i seksistički govor mržnje i mizoginiju. Iniciraće se na hitnost sudskog postupka za ograničavanje širenja medijskog sadržaja kojim se širi govor mržnje, uključujući mržnju prema licima zbog pola, roda, rodnog identiteta i seksualne orijentacije. Stranka koja traži zaštitu posebnih prava imaće pravo da pokrene postupak, pored državnog tužioca.

U vezi sa interesovanjem za jednak pristup pravdi žena i djevojčica, Zakonom o besplatnoj pravnoj pomoći koji se primjenjuje od 2012. godine, Crna Gora je ispunila značajne predušlove za jednak pristup pravdi. Zakonom se uređuje sveobuhvatan sistem pružanja besplatne pravne pomoći i omogućava se pristupu sudu licima slabijeg imovnog stanja. Žrtve krivičnih djela nasilja u porodici i trgovine ljudima imaju status privilegovanih korisnika, i njima se ova zaštita pruža bez prethodne procjene imovnog stanja. Organ nadležan za odobravanje besplatne pravne pomoći je predsjednik osnovnog suda ili sudija koga on ovlasti, na čijem području podnosilac zahtjeva ima prebivalište ili boravište.

Započeta je reforma zakonodavstva u vezi sa zaštitom od rodno zasnovanog nasilja, kako bi se uveli savremeni standardi koji su sadržani u međunarodnim pravnim sistemima. Inovirani Predlog zakona o besplatnoj pravnoj pomoći poslat je na mišljenje Evropskoj komisiji nakon toga će se naći u skupštinskoj proceduri.

Na samom kraju uvodnog izlaganja ministar Gjeku je zahvalio svim predstavnicima država na aktivnom učešću, kao i svim organizacijama civilnog društva i međunarodnim organizacijama koje su dale prilog i podstakle interes članstva za stanje ljudskih prava u Crnoj Gori. Saopštio je da posebnu zahvalnost duguje i instituciji Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore i nevladinim organizacijama u Crnoj Gori.

Istakao je značaj UPR procesa za unapređenje ljudskih prava u Crnoj Gori. Naglasio je da će Crna Gora nastaviti da unapređuje ljudska prava kroz promociju univerzalnih vrijednosti i univerzalnih prava. Osim što je prepoznata po toleranciji i inkluzivnosti, Crna Gora posebno njeguje interkulturalnost kao vrijednost. Iz tog razloga, fokusiraće se na budućnost ljudskih prava, u kojem su pitanja ličnih prava, identiteta i inkluzivnosti od vitalnog značaja.

Zajedno sa UN ugovornim tijelima, želimo da unapređujemo kako ljudska prava u zemlji tako i ovu proaktivnu viziju naše države. Crna Gora ostaje posvećena poštovanju međunarodnih standarda ljudskih prava i garanciji uživanja prava i sloboda naših građana i građanki. U svom drugom mandatu članstva u Savjetu za ljudska prava, na liniji vanjskopolitičkih prioriteta, Crna Gora nastavlja da se zalaže za univerzalno poštovanje ljudskih prava sa fokusom na promociju prava žena i djevojčica, lica sa invaliditetom, LGBTI populacije i svih drugih marginalizovanih grupa, što potvrđuje i aktivnostima i odlukama članice Savjeta. Saradnja sa UN ugovornim tijelima je od izuzetne važnosti za procjenu napretka i identifikaciju izazova u ovoj oblasti, kao i za preporuke za dalje unapređenje. Ministar je uvjeren da ćemo

zajedničkim naporima značajno unaprijediti crnogorsko društvo i postati model suživota, solidarnosti i suodgovornosti za zajedničku budućnost.

Šef Delegacije je podsjetio da se ove godine obilježava 75 godina od usvajanja Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima, temeljnog dokumenta koji naglašava univerzalnost, nedjeljivost i međusobnu povezanost ljudskih prava. Imajući u vidu visoke standarde u zaštiti i promociji ljudskih prava koje je postavila, Crna Gora će nastaviti da se zalaže u pravcu ostvarivanja jednakih prava i mogućnosti za sve svoje građane i građanke, zaključio je ministar.

Ponovio je da smo otvoreni za dijalog i konstruktivan pristup u saradnji sa UN ugovornim tijelima, te da ćemo odgovorno pristupiti dobijenim preporukama.

Nakon uvodnog izlaganja ministra ljudskih i manjinskih prava Fatmira Gjeke, uslijedilo je učešće predstavnika država članica Savjeta UN za ljudska prava koji su u dva kruga postavljali pitanja crnogorskoj delegaciji.

Članovi Delegacije Crne Gore su, u skladu sa prethodno definisanim scenarijom, koji je podrazumijevao uvodno izlaganje ministra za ljudska i manjinska prava (u trajanju od 20 minuta), te nakon toga dva kruga za izjave predstavnika crnogorske delegacije (u trajanju od po 20 minuta) i završno izlaganje ministra Gjeke (u trajanju od 10 minuta) predstavili ključne podatke u vezi sa napretkom Crne Gore u oblasti ljudskih prava i sloboda, te preostale izazovima i planovima za naredni period.

O reformi pravosuđa i borbi protiv korupcije govorio je Momir Jauković, generalni director Direktorata za pravosuđe u Ministarstvu pravde, o reformi izbornog zakonodavstva govorila je Slava Burić, sekretar Odbora za ljudska prava i slobode Skupštine Crne Gore, a o zaštiti prava žrtava krivičnih djela kažnjivih prema međunarodnom pravu govorila je Danka Ivanović Đerić, tužiteljka u Višem državnom tužilaštvu. Informacije o sudskoj praksi u odnosu na diskriminaciju, torturu, napade na novinare i ratne zločine predstavila je Bojana Bandović, savjetnica u Vrhovnom sudu Crne Gore, dok je o borbi protiv torture govorila Aida Bojadžić, ovlašćeno službeno lice u Direktoratu za krivične sankcije i nadzor u Ministarstvu pravde. O slobodi izražavanja i slobodi medija govorio je Đorđije Drinčić, samostalni savjetnik III u Direktoratu za medije u Ministarstvu kulture i medija, a o socijalnim servisima, ranjivim grupama i socijalnoj zaštiti starijih Budimirka Đukanović, načelnica Direkcije za zaštitu rizičnih grupa u Ministarstvu rada i socijalnog staranja. Na temu žene govorila je Biljana Pejović, načelnica Odjeljenja za poslove rodne ravnopravnosti u Ministarstvu ljudskih i manjinskih prava, a o aktivnostima preduzetim na unapređenju položaja djece govorila je Ana Terzić, samostalna savjetnica III u Direkciji za zaštitu djece i mladih u Ministarstvu rada i socijalnog staranja. Rezultate u oblasti inkluzivnog obrazovanja predstavila je Anita Marić, savjetnica za inkluzivno obrazovanje u Odsjeku za istraživanje i razvoj u Zavodu za školstvo, a o rodno osjetljivim obrazovnim politikama i medijskoj pismenosti govorila je Kristina Ljuljđuraj, samostalna savjetnica I u Direktoratu za međunarodnu saradnju, evropske integracije i EU fondove u Ministarstvu prosvjete. Ostvarene rezultate u oblasti unapređenja položaja manjina i Roma predstavio je Astrit Hoxha, državni sekretar u Ministarstvu ljudskih i manjinskih prava, a o pravima osoba sa invaliditetom govorila je Irena Varagić, načelnica Odjeljenja za evropske integracije, programiranje i implementaciju EU fondova u Ministarstvu ljudskih i manjinskih prava. O ekonomski, socijalnim i kulturnim pravima izlaganje je imao Darko Stojanović, državni sekretar u Ministarstvu rada i socijalnog staranja, a o nasilju nad ženama govorila je Jovana Radifković, načelnica Direkcije za rodno zasnovano nasilje i nasilje u Ministarstvu rada i socijalnog staranja. O borbi protiv trgovine ljudima, izbjeglicama, raseljenim i interno-raseljenim licima i borbi protiv apatridije govorila je Tijana Šuković, načelnica Odjeljenja za borbu protiv trgovine ljudima u Ministarstvu unutrašnjih poslova, dok je o pravima LGBTI osoba govorila Semra Martinović.

Sekretar Odbora za ljudska prava i slobode Slava Burić je, po ovlašćenju Predsjednika Odbora, informisala o aktivnostima koje su preduzete na realizaciji preporuke 105.45 koja je glasila: „*Blisko*

sarađivati sa relevantnim akterima u sprovođenju preporuka ODIHR-a o izbornoj reformi, kako bi se osiguralo da su izborni procesi i zakonodavni okvir u potpunosti u skladu sa međunarodnim standardima”.

Saopštila je da je Skupština Crne Gore krajem 2018. formirala Odbor za sveobuhvatnu reformu izbornog i drugog zakonodavstva, čija je obaveza bila da do kraja 2019. godine podnese Skupštini na usvajanje predloge za izmjenu i dopunu zakona i drugih akata iz ove oblasti.

Odbor je ostvario intenzivnu komunikaciju sa relevantnim međunarodnim organizacijama (OEBS/ODIHR i Venecijanska komisija) i Delegacijom Evropske unije u Crnoj Gori.

U cilju implementacije preporuka OEBS/ODIHR-a i nalaza iz izvještaja EU pripremljen je set Nacrta zakonakoji su bili dostavljeni na ekspertizu ovim organizacijama.

Naglasila je da je Skupština Crne Gore krajem 2019. usvojila Zakone: o finansiranju političkih subjekata i izbornih kampanja, o izmjenama i dopunama Zakona o biračkom spisku, o izmjenama i dopunama Zakona o teritorijalnoj organizaciji Crne Gore i o dopunama Krivičnog zakonika Crne Gore.

Zbog bojkota najjačeg opozicionog subjekta, Odbor je postao nefunkcionalan, a za usvajanje Zakona o izboru odbornika i poslanika neophodna je dvotrećinska podrška od ukupnog broja poslanika.

Informisala je da je kasnije Odbor ostao i bez predsjednika koji je početkom 2022. podnio ostavku na poslaničku funkciju, što je i formalno-pravno značilo kraj rada Odbora.

Kada je riječ o učešću žena u političkom životu, obavijestila je da je Zakonom o finansiranju političkih subjekata i izbornih kampanja krajem 2019. propisana raspodjela budžetskih sredstava za redovno finansiranje ženskih organizacija u političkim subjektima, čime su obezbijeđena sredstva za njihovo djelovanje.

Žene u Skupštini trenutno čine 28,4 % od ukupnog broja poslanika. Skupština je inoviranim Poslovnikom iz 2020. propisala da se najmanje jedan potpredsjednik bira iz reda manje zastupljenog pola. Crna Gora trenutno ima predsjednicu i potpredsjednicu Skupštine.

Sekretar Odbora za ljudska prava i slobode je podsjetila da je Sporazumom između političkih partija u Skupštini Crne Gore formiran Ženski klub, kao neformalno tijelo kojim koordiniraju poslanice različitih partija. Ženski klub je doprinio usvajanju zakonodavnih i administrativnih mjera u cilju unapređenja politike rodne ravnopravnosti.

Napomenula je da su za 11. jun 2023. zakazani parlamentarni izbori u Crnoj Gori i izrazila uvjerenje da će se nakon konstituisanja novog saziva Skupštine Odbor za sveobuhvatnu reformu izbornog zakonodavstva ponovo formirati kako bi u inkluzivnom i transparentnom procesu odblokirao aktivnosti na daljoj reformi izbornog zakonodavstva, u skladu sa preporukama naših međunarodnih partnera.

U okviru četvrtog ciklusa Opšteg periodičnog pregleda Crna Gora je dobila 247 preporuka od 87 zemalja članica Ujedinjenih nacija koje se odnose na kreiranje i implementaciju postojećih i novih zakona, politika i praksi u sledećim oblastima: ratifikacija i pristupanje međunarodnim instrumentima, nacionalna institucija o ljudskim pravima, jednakost i nediskriminacija, sloboda i sigurnost lica, međunarodno humanitarno pravo, dobra uprava i borba protiv korupcije, sprovođenje pravde i pravično suđenje, osnovne slobode, prava vezana za brak i porodicu, trgovina ljudima i savremeni oblici ropstva, pravo na adekvatan životni standard, pravo na zdravlje, pravo na obrazovanje, ljudska prava i zaštita životne sredine, pravo na razvoj, žene i djevojčice, nasilje nad ženama, djeca, stara lica, osobe sa invaliditetom, manjine/rasne, etničke, jezičke, religijske ili grupe zasnovane na porijeklu, LGBTI osobe, migrant, izbjeglice, tražioci azila i apatridi.

Od 247 upućenih preporuka, Crna Gora je prihvatila 225, 15 je notirala i za 7 je odložila odgovor.

****

Povodom učešća Delegacije Skupštine Crne Gore na sjednici Radne grupe Savjeta Ujedinjenih nacija za ljudska prava u Ženevi, održanoj 8. maja 2023. godine prethodno su preduzete brojne aktivnosti. Među ključnim aktivnostima izdvajaju se:

- 1) Dopis generalnog sekretara Interparlamentarne unije Martina Čungonga predsjednici Skupštine Crne Gore Danijeli Đurović, od 17. februara 2023. godine i zahtjev za delegiranje predstavnika Skupštine Crne Gore koji će učestvovati na onlajn sastanku na kojem se predstavlja učešće parlamenata u procesu Univerzalnog periodičnog pregleda (UPR);
- 2) Dopis predsjednice Skupštine Crne Gore Danijele Đurović i predsjednika Odbora za ljudska prava i slobode Jovana Jola Vučurovića predsjedniku Vlade Crne Gore Dritanu Abazoviću, broj 00-63-8/23-10 od 21. marta 2023. godine;
- 3) Učešće predstavnica Skupštine Crne Gore- Sekretarijata Odbora za ljudska prava i slobode na onlajn sastanku koji je organizovala Interparlamentarna unija (IPU) u saradnji sa Kancelarijom visokog komesara Ujedinjenih nacija za ljudska prava (OHCHR) u vezi sa učešćem parlamenta u Univerzalnog periodičnom pregledu (UPR), održanom 23. marta 2023. godine;
- 4) Dopis (Odgovor) predsjednika Vlade Crne Gore Dritana Abazovića predsjednici Skupštine Crne Gore Danijeli Đurović i predsjedniku Odbora za ljudska prava i slobode Jovanu Jolu Vučuroviću, broj 00-63-8/23-10/2 od 6. aprila 2023. godine;
- 5) Dopis predsjednika Odbora za ljudska prava i slobode Jovana Jola Vučurovića generalnom sekretaru Skupštine Crne Gore Aleksandru Klariću, broj 00-63-8/23-10/ od 21. aprila 2023. godine;
- 6) Učešće predstavnica Skupštine Crne Gore na pripremnim sastancima povodom učešća na sjednici Savjeta UN za ljudska prava, održanim u Eko zgradi Ujedinjenih nacija u Crnoj Gori 24. aprila i 5. maja 2023. godine

*****

U Dopisu generalnog sekretara Interparlamentarne unije Martina Čungonga predsjednici Skupštine Crne Gore Danijeli Đurović, od 17. februara 2023. godine zahtijeva se delegiranje predstavnika Skupštine Crne Gore koji će učestvovati na onlajn sastanku na kojem se predstavlja učešće parlamenata u procesu Univerzalnog periodičnog pregleda.

U Dopisu se ističe da su Interparlamentarna unija (IPU), Kancelarija visokog komesara Ujedinjenih nacija za ljudska prava (OHCHR) i Savjet za ljudska prava Ujedinjenih nacija uvjereni da parlamenti mogu da igraju ključnu ulogu u UPR procesu. Novi aranžmani su uspostavljeni za četvrti ciklus kako bi se omogućilo da se snažnije istakne doprinosi parlamenta. Na primjer, države su obavezane da u nacionalnim izvještajima daju informacije o doprinosu parlamenta, uključujući njegovo parlamentarno radno tijelo za ljudska prava, u izradi nacionalnog izvještaja, kao i o konsultacijama održanim sa parlamentom tokom procesa izrade. Dodatno, zemlje se podstiču da uključe poseban odjeljak sa detaljima o doprinosu parlamenta, uključujući i posebno njegovo radno tijelo za ljudska prava, u implementaciji UPR preporuka u prethodnim ciklusima.

Pozivaju predstavnike Skupštine Crne Gore da učestvuju na kratkoj onlajn brifing sesiji radi obezbjeđivanja uputstva i pomoći parlamentima zemalja čiji izvještaji o stanju ljudskih prava će biti razmatrani na sjednicama Savjeta UN za ljudska prava u maju i novembru 2023.

*****

U Dopisu predsjednice Skupštine Crne Gore Danijele Đurović i predsjednika Odbora za ljudska prava i slobode Jovana Jola Vučurovića predsjedniku Vlade Crne Gore Dritanu Abazoviću, broj 00-63-8/23-10 od 21. marta 2023. godine zahtijeva se učešće predstavnika Skupštine Crne Gore/Odbora za ljudska prava i slobode u Delegaciji države Crne Gore koja će predstavljati Nacionalni izvještaj o stanju ljudskih prava u Crnoj Gori u okviru četvrtog ciklusa Opšteg periodičnog pregleda Ujedinjenih nacija

period 2018-2022. godina na sjednici Savjeta UN za ljudska prava koja će se održati u Ženevi od 8. do 10. maju 2023. godine.

Tim povodom, informišu da se sa relevantnih međunarodnih adresa ukazuje na važnost uključivanja parlamenta u ovaj proces, o čemu svjedoči i Izvještaj sa Preporukama sa Seminara na temu „*Parlamentarno uključivanje na planu ljudskih prava: prepoznavanje dobrih praksi i novih prilika za djelovanje*“, koji je organizovala Interparlamentarna unija u saradnji sa Kancelarijom visokog komesara UN za ljudska prava u Ženevi od 24. do 26. juna 2019. godine. U Izvještaju koji je dostavljen tadašnjem Predsjedniku Skupštine Crne Gore, generalnom sekretaru Skupštine CG, Odboru za ljudska prava i slobode i sekretarki Delegacije Skupštine CG pri Interparlamentarnoj uniji, a koji je u skladu sa Zaključkom Odbora za ljudska prava i slobode sa 46. sjednice, održane 3. decembra 2019. dostavljen Predsjedniku Vlade Crne Gore, na dalji postupak i Zaštitniku ljudskih prava i sloboda Crne Gore, na upoznavanje, u dijelu koji se tiče uključivanja parlamenta u rad mehanizama Ujedinjenih nacija za ljudska prava, date su sledeće preporuke za djelovanje:

- Učestvujte u svim fazama postupka izvještavanja Opšteg periodičnog pregleda Savjeta Ujedinjenih nacija za ljudska prava i ugovornih tijela Ujedinjenih nacija za ljudska prava i to u:

- raspravi i/ili izradi nacionalnog izvještaja: Za sada je vlada ta koja sačinjava izvještaj. Parlamenti bi, međutim, mogli da podstaknu svoje vlade da bilo uvrste u izvještaj kratki odjeljak bilo da ga dodaju kao aneks, a u tom odjeljku bi se ponudilo parlamentarno viđenje ili analiza procesa Opšteg periodičnog pregleda;

- uključivanje u nacionalnu delegaciju koja predstavlja nacionalni izvještaj mehanizmima Ujedinjenih nacija za ljudska prava;

- Upoznajte se u potpunosti sa informacijama koje se nalaze na veb-sajtovima Ujedinjenih nacija i Kancelarije visokog komesara za ljudska prava, a odnose se na rad Savjeta Ujedinjenih nacija za ljudska prava i ugovornih tijela Ujedinjenih nacija za ljudska prava;

- Podstaknite podnošenje izvještaja i budite upućeni u tekst srednjoročnih izvještaja koje je vaša vlada dobrovoljno pripremila za Savjet Ujedinjenih nacija za ljudska prava prije sljedećeg ciklusa UPR-a. Upoznajte se sa i potražite ažurirane podatke o statusu sprovođenja preporuka koje je podržala ili prihvatila vaša država;

- Uzimajući u obzir da većina preporuka Opšteg periodičnog pregleda zahtijeva djelovanje parlamenta, pozovite svoje ministre koji se nalaze na čelu delegacija Opšteg periodičnog pregleda u Savjetu Ujedinjenih nacija za ljudska prava da podnose izvještaje parlamentu- posebno parlamentarnim odborima za ljudska prava- nakon što se usvoji izvještaj Radne grupe Opšteg periodičnog pregleda i prije nego što Vaša država zauzme konačan stav u Savjetu o preporukama koje će prihvatiti;

- Redovno obavještavajte Interparlamentarnu uniju i Kancelariju visokog komesara za ljudska prava o konkretnom parlamentarnom učešću u bilo kojoj od faza ovih procedura izvještavanja o ljudskim pravima Ujedinjenih nacija.

Takođe, imajući u vidu važnost djelovanja odbora za ljudska prava u promociji, zaštiti i unapređenju poštovanja ljudskih prava, date su i preporuke za parlamentarne odbore za ljudska prava u kojima se navodi:

- Uspostaviti snažne i efikasne parlamentarne odbore za ljudska prava;

- Uložiti u snažan sistem odbora u kome članovi odbora osjećaju zajedničku odgovornost, bez obzira na političku pripadnost, za vršenje parlamentarnog nadzora, sa fokusom na donošenje odluka konsenzusom i na osnovu dokaza, sveobuhvatnost i puni angažman svih članova, kao i redovnu i javnu razmjenu mišljenja sa drugim akterima iz oblasti ljudskih prava;

- Obezbjediti (ažurirane) informacije o radu vašeg parlamentarnog odbora za ljudska prava Interparlamentarnoj uniji radi ubacivanja u njihovu bazu podataka i

- Planski dijeliti sa Interparlamentarnom unijom i Kancelarijom visokog komesara Ujedinjenih nacija za ljudska prava (OHCHR) dobre prakse angažovanja i konkretnog uticaja rada vašeg parlamentarnog odbora za ljudska prava koji su doveli do direktnog poboljšanja ljudskih prava u vašoj zemlji.

Predsjednica Skupštine Crne Gore i Predsjednik Odbora za ljudska prava i slobode podsjećaju da je u pripremi Nacionalnog izvještaja o stanju ljudskih prava u Crnoj Gori u okviru četvrtog ciklusa Opšteg periodičnog pregleda Skupština Crne Gore učestvovala na način što su skupštinski odbori- Odbor za ljudska

prava i slobode, Odbor za politički sistem, pravosuđe i upravu i Odbor za rodnu ravnopravnost, shodno njihovim nadležnostima, dostavljali podatke i informacije o aktivnostima koje su preduzete na realizaciji preporuka datih Crnoj Gori u okviru prethodnog UPR ciklusa, odnosno da su sekretari ova tri radna tijela Skupštine Crne Gore određeni za kontakt osobe koje su dostavljale podatke koordinatorima, predstavnicima Vlade Crne Gore zaduženim za svaku od oblasti ljudskih prava koja je predmet interesovanja Savjeta UN za ljudska prava i da su učestvovala na sastancima koji su organizovani u cilju pripreme Nacionalnog izvještaja, cijenimo da je neophodno, u skladu sa sugestijama Interparlamentarne unije i Savjeta za ljudska prava, da predstavnici Skupštine Crne Gore budu uključeni do samog završetka ovog procesa.

Uzimajući u obzir sve prethodno navedene sugestije upućene od Interparlamentarne unije i Savjeta za ljudska prava, smatraju da je neophodno da u sastavu delegacije koja će učestvovati u predstavljanju Izvještaja budu i predstavnici Skupštine Crne Gore, odnosno nadležnog Odbora za ljudska prava i slobode iz razloga što većina preporuka Opšteg periodičnog pregleda zahtijeva djelovanje parlamenta, kako u okviru zakonodavne funkcije, tako i u sklopu kontrolne i nadzorne uloge, pa je logično da parlament bude uključen u sve faze ovog procesa.

Predloženo je da u Delegaciji koja će učestvovati na predstavljanju Nacionalnog izvještaja o stanju ljudskih prava u Ženevi u ime Skupštine Crne Gore budu: predsjednik Odbora za ljudska prava i slobode Jovan Jole Vučurović, sekretar Odbora Slava Burić i samostalna savjetnica I u Sekretarijatu Odbora Sonja Jokić. Takođe, predloženo je da iste osobe učestvuju i na pripremnim sastancima koje će Sistem Ujedinjenih nacija u Crnoj Gori organizovati tokom aprila ove godine.

****

Dopisom predsjednika Vlade Crne Gore Dritana Abazovića predsjednici Skupštine Crne Gore Danijeli Đurović i predsjedniku Odbora za ljudska prava i slobode Jovanu Jolu Vučuroviću, broj 00-63-8/23-10/2 od 6. aprila 2023. godine obavještava se da nakon obavljenih konsultacija sa Ministarstvom ljudskih i manjinskih prava i Ministarstvom vanjskih poslova, Kabinet predsjednika Vlade nema primjedbi u odnosu na inicijativu da članovi delegacije, koja će učestvovati na predstavljanju Izvještaja o stanju ljudskih prava Crnoj Gori u okviru četvrtog ciklusa Opšteg periodičnog pregleda UN za period 2018-2022. u Ženevi, budu i predstavnici Odbora za ljudska prava i slobode. Takođe, cijeni korisnim učešće predloženih predstavnika Odbora i na pripremnim sastancima koje će UN sistem u Crnoj Gori organizovati u susret predstavljanju pomenutog Izvještaja.

****

Na onlajn sastanku na kojem se razgovaralo o učešću parlamenta u Univerzalnom periodičnom pregledu (UPR) koji je organizovala Interparlamentarna unija (IPU) u saradnji sa Kancelarijom Visokog komesara Ujedinjenih nacija za ljudska prava (OHCHR) 23. marta 2023. godine učestvovala su sekretar Odbora za ljudska prava i slobode Slava Burić i samostalna savjetnica I u Sekretarijatu Odbora Sonja Jokić, dok predsjednik Odbora za ljudska prava i slobode Jovan Jole Vučurović, zbog prethodno preuzetih službenih obaveza, nije bio u mogućnosti da učestvuje.

Učesnici sastanka su informisani o samom UPR procesu u okviru kojeg su do sada održana tri ciklusa. Na sastanku je bilo riječi o učešću parlamenta u UPR procesu koji je kreiran Rezolucijom iz 2006. godine. To je korporativni proces koji su uspostavile države za države. U ovom procesu svakih četiri i po godine održava se novi krug i svake godine se održavaju tri sjednice radnih grupa, a oko 14 zemalja je nadgledano od strane svake radne grupe. U novembru 2022. godine počeo je četvrti ciklus UPR-a. Svaki pregled daje priliku državi da predstavi koje aktivnosti je preduzela na promociji i zaštiti ljudskih prava, ali i da pokaže sa kojim izazovima se suočava kada su u pitanju ljudska prava ili da zatraži pomoć od Ujedinjenih nacija ili od drugih zemalja iz sjenke. UPR se zasniva na tri glavna dokumenta. Prvi je nacionalni izvještaj o stanju ljudskih prava koji sastavlja vlada države članice nakon širokog konsultativnog procesa na državnom nivou. Druga dva dokumenta sastavlja Kancelarija Visokog komesara Ujedinjenih

nacija za ljudska prava. Jedan dokument sadrži informacije iz zvaničnih dokumenata Ujedinjenih nacija koje su sadržane u podnescima UN agencija ili timova angažovanih u zemlji. Treći dokument koji sastavlja Kancelarija Visokog komesara Ujedinjenih nacija za ljudska prava je siže svih dokumenata dobijenih od različitih aktera, među kojima su civilno društvo, međunarodne i regionalne organizacije za ljudska prava i on je sačinjen na oko 10 stranica teksta. Sva dokumenta se podnose sekretarijatu UPR-a, objavljuju se na njihovom sajtu prije sesije, nakon čega delegacija države dolazi u Ženevu radi održavanja interaktivnog dijaloga sa predstavnicima ostalih država članica Ujedinjenih nacija. Zemlje članice daju svoje izjave i preporuke koje su sadržane u izvještaju Radne grupe. Često zemlje same kažu koje od ovih preporuka podržavaju, a koje ne podržavaju, što se konstatuje, ali je uobičajeno da zemlje preuzmu sve preporuke kako bi se konsultovale na državnom nivou sa različitim akterima, među kojima su ministarstva, parlament, građansko društvo, institucije za ljudska prava, kako bi nakon tog procesa konsultacija države mogle da odluče koje preporuke će prihvatiti. Izvještaj o tome koje preporuke se prihvataju, a koje ne prihvataju šalje se sekretarijatu UPR-a i taj dokument postaje dodatak Izvještaja o zemlji koji se usvaja na plenarnoj sjednici. Usvajanje traje oko sat vremena nakon čega se prelazi na fazu sprovođenja preporuka. Sastavljanje nacionalnog izvještaja mora da uradi sama vlada, ne može da se koristi pomoć drugih lica ili organizacija. Rokovi za Radnu grupu 43 su istekli 6. februara 2023. godine, a za Radnu grupu 44 rok je 7. avgust 2023. U većini slučajeva ovaj proces rade ministarstva kroz nacionalni mehanizam za izvještavanje koji se uspostavlja kroz ministarsku mrežu, najčešće preko Ministarstva vanjskih poslova ili Ministarstva pravde. Ovaj mehanizam se koristi za izradu izvještaja, ali i za koordinaciju i za sprovođenje preporuka. Radna grupa za UPR se sastoji od 47 zemalja Savjeta za ljudska prava. Sjednica Radne grupe Savjeta za ljudska prava se prenosi uživo, tako da se i na taj način može pratiti cio proces što akterima daje mogućnost da na državnom nivou organizuju prenos zasijedanja za predstavnike medija ili diplomatske predstavnike.

Vlada je najviše odgovorna za sprovođenje preporuka koje se uglavnom odnose na izvršnu i pravosudnu vlast, ali to ne znači da i drugi akteri nemaju svoju ulogu, posebno u pogledu konsultacija i praćenja sprovođenja preporuka. Države mogu pratiti napredak kroz srednjeročne izvještaje, a parlamenti, takođe, mogu da prate rezultate i imaju ključnu ulogu na nacionalnom nivou. Oni su u središtu zaštite ljudskih prava, kao „čuvari“ ljudskih prava. Parlamenti imaju glavnu ulogu u bilježenju rezultata koji se tiču sprovođenja preporuka. U pripremi izvještaja za UPR bitno je sprovođenje otvoreni dijalog. Civilno društvo takođe treba da da svoje viđenje stanja ljudskih prava. Parlament može da razmotri održavanje javnih debata. Tokom pregleda poslanici treba da učestvuju na sjednicama radnih grupa kojima treba da prisustvuju i članovi vlade. Preporuka je da predsjednici parlamenta rukovode ovim radnim grupama. Nakon usvajanja izvještaja sa preporukama, parlamenti mogu da prate međunarodne mehanizme, posebno to treba da rade odbori za ljudska prava. Delegacije država treba da izvještavaju parlamente o samom UPR pregledu i izvještaju sa preporukama čije sprovođenje se zahtijeva na nacionalnom nivou. Pojedine UPR preporuke zahtijevaju zakonodavnu aktivnost. Parlamenti mogu da uključe lica koja će dati svoja finalna viđenja preporuka i aktivno učestvovati u izradi izvještaja. Generalni sekretar Ujedinjenih nacija stalno ponavlja važnost učešća svih država u UPR procesu, jer se kroz izvještaj i preporuke šalje i snažna politička poruka. Skupština i nadležni odbori imaju važnu ulogu u nadzoru nad radom vlade u pogledu ispunjavanja UPR preporuka.

Tokom sastanka sekretar Odbora za ljudska prava i slobode Slava Burić je prenijela izvinjenje predsjednika Odbora za ljudska prava i slobode koji zbog neodložnih obaveza nije bio u mogućnosti da učestvuje. Informisala je da je Skupština Crne Gore bila uključena u četvrtom ciklusu UPR procesa u dijelu koji podrazumijeva pružanje informacija resornim ministarstvima o realizaciji određenih aktivnosti. Sekretari nadležnih skupštinskih odbora su bili kontakt osobe, dok su predstavnici Vlade, odnosno nadležnih ministarstava, bili koordinatori u pripremi Nacionalnog izvještaja za UPR. Prisustvovali su svim sastancima i pružili potrebne informacije. Nacionalni izvještaj koji je podnešen Savjetu za ljudska prava zbog ograničenja u broju karaktera nije obuhvatio sve ono što je poslato od strane Skupštine Crne Gore. Lično je izrazila nezadovoljstvo što su u Izvještaju sadržane samo 2-3 rečenice koje se tiču aktivnosti Skupštine. S druge strane, pozdravila je ideju Interparlamentarne unije koja ukazuje na ključnu ulogu parlamenata i odbora za ljudska prava i slobode koji treba mnogo više da budu uključeni u UPR proces, kao i predlog da bi aktivnosti parlamenta mogle da se obuhvate Aneksom uz Nacionalni izvještaj o stanju

ljudskih prava. Parlament ima ključnu ulogu, pa zato treba prikazati šta je uradio na osnovu datih preporuka, jer izvršna vlast priprema dokumenta i šalje ih parlamentu na usvajanje, kako dokumenta koja se tiču ratifikacije konvencija, tako i predloge za izmjene i dopune zakona i predloge novih zakona. Saopštila je da je Odbor za ljudska prava i slobode učestvovao i u drugom i trećem ciklusu UPR izvještavanja na način što je resornim ministarstvima dostavljao tražene informacije, ali u Crnoj Gori nemamo praksu da Vlada nakon usvajanja Izvještaj dostavi Skupštini na razmatranje. Odbor za ljudska prava i slobode je samoinicijativno zahtijevao Izvještaj UPR-a sa preporukama i razmatrao ga na sjednici. U okviru kontrolne i nadzorne uloge, razmatrana je realizacija određenih preporuka i Odbor je donosio Zaključke koje je dostavljao nadležnim institucijama na realizaciju, a Kolegijumu predsjednika Skupštine Crne Gore na upoznavanje.

Sekretar Odbora za ljudska prava i slobode Slava Burić je izrazila posebno zadovoljstvo zbog toga što je upriličen ovaj sastanak i što je predsjednica Skupštine Crne Gore omogućila učešće predstavnika Skupštine Crne Gore na ovom događaju. Važnim smatra da se čuju preporuke o jačanju odbora za ljudska prava i u kadrovskom i u svakom drugom smislu. Takođe, značajnom smatra razmjenu iskustava i dobrih praksi. Podsjetila je da je Odboru za ljudska prava i slobode bio upućen Poziv za učešće na seminaru "Parlamentarno uključivanje na planu ljudskih prava: prepoznavanje dobrih praksi i novih prilika za djelovanje", koji je organizovala Interparlamentarna unija u saradnji sa Kancelarijom Visokog komesara UN za ljudska prava u Ženevi, od 24. do 26. juna 2019. na kojem Delegacija ovog Odbora, nažalost, nije učestvovala, jer Kolegijum predsjednika Skupštine Crne Gore nije odobrio učešće.

Međutim, na insistiranje ovog Odbora dobili smo Izvještaj sa seminara sa preporukama u kojem je naglašeno da parlament mora da ima ključnu ulogu u UPR procesu, što do sada nije bio slučaj. Kako bi se uticalo na promjenu prakse, predsjednica Skupštine Crne Gore i predsjednik Odbora za ljudska prava i slobode nedavno su uputili dopis predsjedniku Vlade Crne Gore sa zahtjevom da i predstavnici Skupštine Crne Gore budu dio delegacije koja će predstavljati Nacionalni izvještaj o stanju ljudskih prava u Ženevi u maju 2023. godine. Sličan dopis je upućen i ranijem predsjedniku Vlade Crne Gore 2019. godine.

****

U Dopisu predsjednika Odbora za ljudska prava i slobode Jovana Jola Vučurovića generalnom sekretaru Skupštine Crne Gore Aleksandru Klariću, broj 00-63-8/23-10/ od 21. aprila 2023. godine navodi se da predsjednik Odbora za ljudska prava i slobode zbog brojnih službenih obaveza i održavanja predstojećih parlamentarnih izbora zakazanih za 11. jun 2023. godine neće biti u mogućnosti da učestvujem na sjednici Savjeta UN za ljudska prava u Ženevi u maju 2023. godine, kao ni na pripremnom sastanku zakazanom za 24. april 2023. u Podgorici. Takođe, obavještava da će predstavnici Skupštine na navedenim sastancima biti sekretar Odbora za ljudska prava i slobode Slava Burić i samostalna savjetnica u Sekretarijatu Odbora Sonja Jokić, zbog čega je potrebno odobriti njihovo učešće. Predsjednik Odbora obavještava da je ovlastio sekretara Odbora za ljudska prava i slobode Slavu Burić da informiše o aktivnostima Skupštine Crne Gore na izmjeni izbornog zakonodavstva u periodu od 2018. do 2022. godine, kao i ključnim zakonima iz oblasti ljudskih prava, usvojenim u navedenom izvještajnom periodu. Riječ je o oblasti koja je delegirana predstavnicima Skupštine od strane predstavnika Ministarstva vanjskih poslova koji su zaduženi za koordinaciju aktivnosti na predstavljanju Nacionalnog izvještaja o stanju ljudskih prava u Crnoj Gori.

U skladu sa navedenim Dopisom, Generalni sekretar Skupštine Crne Gore je odobrio učešće predstavnika Skupštine Crne Gore na sjednici Savjeta UN za ljudska prava u Ženevi, što je kasnije potvrđeno i Zaključcima Vlade Crne Gore, od 28. aprila 2023. godine kojima je utvrđena Platforma za učešće Delegacije Crne Gore na predstavljanju Četvrtog nacionalnog izvještaja o stanju ljudskih prava (UPR) u Crnoj Gori od 7. do 11. maja u Ženevi u Švajcarskoj.

****

U cilju kvalitetnije i sveobuhvatne pripreme za učešće na sjednici Savjeta UN za ljudska prava u Ženevi, savjetnica UN za ljudska prava Anjet Lanting, u saradnji sa UN agencijama u Crnoj Gori i Ministarstvom ljudskih i manjinskih prava i Ministarstvom vanjskih poslova, organizovala je dva pripremna sastanka za članove crnogorske delegacije koji su održani u Eko zgradi Ujedinjenih nacija u Podgorici 24. aprila i 5. maja 2023. godine.

Ovi sastanci su bili od izuzetnog značaja za cjelokupnu crnogorsku delegaciju i značajno su pomogli za pripremu kvalitetnog scenarija za sjednicu Savjeta UN za ljudska prava na kojoj je predstavljen Izvještaj o stanju ljudskih prava u Crnoj Gori u periodu od 2018. do 2022.

Prvi pripremni sastanak je otvorio Peter Lundberg, rezidentni koordinator UN sistema u Crnoj Gori, koji je naglasio da je njihov cilj da pomognu Crnoj Gori u prezentaciji Izvještaja u okviru četvrtog ciklusa Univerzalnog periodičnog pregleda. Podsjetio je da se ta aktivnost dešava u posebnom momentu kada se obilježava 75 godina od potpisivanja Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima kojom se definiše da se sva ljudska bića rađaju slobodna i jednaka u dostojanstvu i pravima. Na sjednici Radne grupe Savjeta za ljudska prava sagledaće se stanje ljudskih prava u Crnoj Gori, što je prilika da se identifikuje ostvareni napredak, ali i izazovi na čijem rješavanju treba raditi. Istakao je da je to inkluzivan proces koji uključuje doprinos Vlade, Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore, civilnog društva i Tima Ujedinjenih nacija koji je takođe dao određene preporuke i predloge za rješavanje postojećih izazova. Lundberg je naglasio da sve države članice Ujedinjenih nacija prolaze kroz ovaj proces svakih četiri i po godine. Istakao je da je prošlog mjeseca zamolio sve predstavnike diplomatske zajednice u Crnoj Gori da se postaraju da se njihove kolege uključe u konstruktivan rad nakon procesa pregleda stanja ljudskih prava u Crnoj Gori.

Rezidentni koordinator UN sistema u Crnoj Gori je naglasio da pravi posao počinje nakon 8. maja 2023. godine kada treba pažljivo razmotriti sve preporuke i način na koji bi trebalo da se realizuju radi unapređenja zaštite ljudskih prava u Crnoj Gori. Zaključio je da ishod Univerzalnog periodičnog pregleda i drugih pregleda služi UN sistemu za planiranje njihovih programa za Crnu Goru.

Ministar ljudskih i manjinskih prava Fatmir Gjeka je izrazio zadovoljstvo što je u ime Vlade Crne Gore u prilici da informiše o izradi Nacionalnog izvještaja o stanju ljudskih prava u Crnoj Gori, ostvarenom napretku, ali i identifikovanim izazovima u ovoj oblasti. Nacionalni izvještaj o stanju ljudskih prava je najvažniji izvještaj koji podnosi svaka država članica Ujedinjenih nacija.

Viši saradnik UN za ljudska prava Muhamet Arifi je informisao o ključnim činjenicama koje se tiču Univerzalnog periodičnog pregleda. Naglasio je da Univerzalni periodični pregled sprovodi Savjet UN za ljudska prava. Prilikom pregleda stanja ljudskih prava u sali je prisutno svih 47 država članica. Četiri su mjesta za predsjedavajućim stolom, pet mjesta je iza predsjedavajućeg stola, dok su ostali učesnici raspoređeni u sali. Univerzalni periodični pregled se sprovodi za svaku od država članica i to je pregled od strane država za države. Radna grupa za Univerzalni periodični pregled prati sva ljudska prava. Države daju preporuke koje država koja je predmet pregleda prihvata ili bilježi.

Sjednica na kojoj će biti razmatran Izvještaj o stanju ljudskih prava u Crnoj Gori biće održana 8. maja 2023. godine u periodu od 9 do 12 sati i 30 minuta. Tokom ove godine biće pregledano stanje ljudskih prava u 14 država. Prilikom razmatranja stanja ljudskih prava u državi razmatraju se sledeća dokumenta: Izvještaj koji dostavlja Vlada, Izvještaj (kompilacija) UN informacija i Rezime izvještaja zainteresovanih strana. Svi dokumenti se objavljuju na sajtu na zvaničnim jezicima Ujedinjenih nacija. UPR proces podrazumijeva četiri faze: pripremu izvještaja, pregled od strane UPR Radne grupe, usvajanje rezultata na plenarnoj sjednici Savjeta za ljudska prava i implementaciju preporuka. Podsjetio je da je treći ciklus UPR pregleda za Crnu Goru održan 22. januara 2018. godine kada su 73 delegacije dale svoje izjave, a deset pitanja je bilo dostavljeno unaprijed. Dato je 169 preporuka, od čega je država prihvatila 159. Kada je riječ o četvrtom ciklusu UPR pregleda, Arifi je saopštio da je rok za pitanja koja se dostavljaju Crnoj Gori unaprijed 24. april 2023. godine.

Od 3 i po sata koliko je trajanje sjednice Radne grupe za UPR, 140 minuta je opredijeljeno državama članicama da postavljaju pitanja, iznose komentare i preporuke. Nakon interaktivnog dijaloga Trojka, koju za Crnu Goru u ovom ciklusu čine Kamerun, Gruzija i Luksemburg učestvuje u pripremi izvještaja, uz učešće Sekretarijata UPR-a i države koja je bila predmet pregleda. Naglasio je da delegacija nije obavezna da odgovori na sva pitanja, može odabrati samo neka na koja će odgovoriti tokom sjednice,

a takođe može i dostaviti odgovore u pisanoj formi nakon sjednice Radne grupe. Takođe, pitanja se mogu grupisati po klasterima, odnosno glavnim temama. Rok za sačinjavanje izvještaja od strane Trojke je 48 sati nakon izvršenog pregleda (revizije) i isti će biti predstavljen 10. maja u popodnevnim satima. Usvajanje izvještaja za Crnu Goru biće na plenarnoj sjednici Savjeta za ljudska prava koja će se održati od 11. septembra do 6. oktobra 2023. godine. Zatim slijedi veoma važna faza koja podrazumijeva sprovođenje preporuka. Radi kvalitetnije pripreme za sjednicu Radne grupe za UPR i upoznavanja sa cijelim procesom, preporučio je da se pogleda sjednica Radne grupe za UPR na kojoj je razmatran Izvještaj Crne Gore u prethodnom, trećem ciklusu, održana 22. januara 2018.

Savjetnica UN za ljudska prava Anjet Lanting je saopštila da većina pitanja koja će biti postavljena na sjednici Radne grupe za UPR državi neće biti poslata unaprijed. Ohrabрила je da se ne odgovora prebrzo na pitanja i preporuke, nego da se delegacija vrati u Crnu Goru i da pažljivo razmotri sve preporuke i razgovara o njima.

Šefica Kabineta ministra ljudskih i manjinskih prava Sanja Žugić je informisala o sopstvenim iskustvima iz prethodnog UPR ciklusa. Informisala je i o scenariju koji je planiran za sjednicu Radne grupe Savjeta za ljudska prava za UPR koja će se održati 8. maja 2023. u Ženevi. Od ukupno 210 minuta, 70 minuta će biti dato delegaciji, do 20 minuta je planirano uvodno izlaganje šefa delegacije, ministra ljudskih i manjinskih prava u okviru kojeg će biti i određeni broj odgovora na pitanja, nakon čega slijede dva presjeka i završno izlaganje. Nakon 40. države biće napravljen prvi presjek kada će se dati osvrt i odgovori na pojedina postavljena pitanja, a onda slijede preostale države, pa opet odgovori na pitanja i 10 minuta za završno izlaganje ministra. Predstavnici države Crne Gore će imati po dva minuta da saopšte ključne informacije o oblasti za koju su delegirani.

Pohvalila je Skupštinu Crne Gore koja je izrazila interesovanje do po prvi put bude uključena u proces prezentacije izvještaja. Takođe, informisala je da su četiri nevladine organizacije: Akcija za ljudska prava, Centar za ženska prava, Građanska alijansa i Romska organizacija mladih Koračajte s nama- Phiren Amenca dostavile njihove izvještaje.

Nakon uvodnih izlaganja, uslijedila je simulacija zasijedanja Savjeta UN za ljudska prava.

Drugi pripremni sastanak na kojem je realizovana simulacija zasijedanja Savjeta UN za ljudska prava održan je 5. maja 2023. godine.

Sjednica je završena u 11 sati i 35 minuta.

**ZAPISNIK SAČINILA
SEKRETAR ODBORA**

Slava Burić

PREDSJEDNIK ODBORA

Jovan Jole Vučurović